

ECONOMIA MONDIALĂ ÎN AL TREILEA AN DE PANDEMIE ȘI PRIMUL DE RĂZBOI

Cristian BĂHNĂREANU

Anul 2022 a însemnat sfârșitul tot mai apropiat al unei crize ce a marcat viața de zi cu zi a oamenilor în ultimii trei ani – pandemia de Covid-19 – și începutul alteia, cu efecte la fel de sau poate și mai grave pe plan european și mondial – războiul de agresiune al Rusiei împotriva Ucrainei. Impactul pandemiei era încă resimțit în întreaga lume, vulnerabilitățile și riscurile la adresa societății și economiei fiind agravate și mai mult de conflictul declanșat de președintele rus, Vladimir Putin, în 24 februarie 2022. Noua criză și tensiunile geopolitice în creștere au perturbat piețele energetice și alimentare, cu efecte imediate asupra țărilor europene (insecuritate energetică) și a celor în curs de dezvoltare din Africa și regiunea arabă (insecuritate alimentară), au crescut prețurile și inflația cu impact asupra costului vieții a milioane de oameni (sărăcie), au sporit presiunile fiscale, deficitele bugetare și datoriile publice și, nu în ultimul rând, au accentuat problemele climatice. Comerțul global a avut, de asemenea, de suferit atât din cauza reducerii cererii de bunuri de larg consum și a problemelor persistente pe lanțurile de aprovizionare, cât și a tensiunilor comerciale nerezolvate dintre SUA și China, care continuă să fragmenteze piața, și se află într-un proces accelerat de reconfigurare a modelelor comerciale.

Pe acest fundal, economia mondială a înregistrat o slăbire a ritmului de expansiune pe parcursul anului trecut, rata de creștere reducându-se de la 5,8% în 2021 la circa 3% în 2022 (UN 2023a, 7). Deși restricțiile legate de Covid-19 au fost ridicate în majoritatea țărilor, ceea ce a redresat cererea internă, inflația galopantă a diminuat cheltuielile gospodăriilor și ale companiilor. Conflictul ruso-ucrainean a adâncit problemele existente și a obligat factorii de decizie guvernamentali să calibreze politicile macroeconomice pentru a asigura un echilibru între stimularea producției și „îmblânzirea” inflației. Atât

economiile dezvoltate, cât și cele emergente sau în curs de dezvoltare s-au confruntat în anul ce a trecut cu o încetinire a activității economice, iar, pentru anul 2023, se profilează unele riscuri de recesiune (figura nr. 1).

În 2022, țările dezvoltate s-au confruntat cu creșterea rapidă a inflației și condiții financiare mai stricte, o criză energetică fără precedent în Europa și deficit de forță de muncă în anumite sectoare. În SUA, consumul a scăzut având în vedere majorarea ratelor dobânzilor (în special a celor ipotecare), reducerea veniturilor reale și diminuarea activelor nete ale gospodăriilor. Starea economiei europene s-a deteriorat brusc odată cu declanșarea războiului din Ucraina și a efectelor ulterioare, resimțite sub forma întreruperilor pe lanțul de aprovizionare cu petrol și gaze și a costurilor ridicate ale energiei, inflației în creștere și înăsprirea condițiilor financiare.

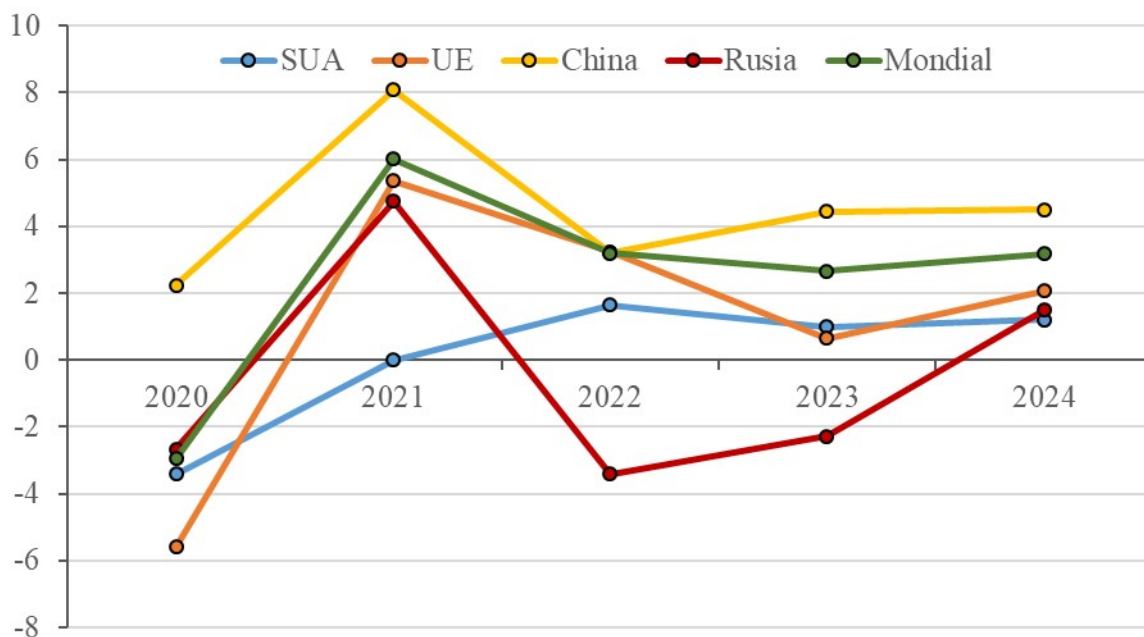

Figura nr. 1: Rata de creștere a economiilor SUA, UE, China, Rusia și a celei mondiale, în perioada 2020-2024 (%) (IMF 2022)

Procesul de redresare a economiilor emergente și celor în curs de dezvoltare pe parcursul anului trecut a fost destul de fragil, ceea ce a dus la o erodare continuă a standardelor de viață pe fondul sporirii presiunilor inflaționiste și a datoriilor, a reducerii sprijinului monetar și fiscal și a slăbirii pozițiilor externe. China a înregistrat o performanță

economică mai slabă decât se aștepta, pe fondul restricțiilor legate de Covid-19 și a problemelor persistente de pe piața imobiliară. Redeschiderea dificilă a economiei la sfârșitul anului 2022, când guvernul a renunțat la politica zero-Covid și a relaxat condițiile monetare și fiscale, a dat un impuls, dar creșterea va continua să rămână sub rata de dinainte de pandemie. Con tracția economiei Rusiei a fost mai mică decât se estimase inițial ca urmare a unui excedent de cont curent semnificativ, stabilității sectorului bancar și relaxării treptate a politicii monetare.

Premisa de la care pornim în analiza noastră este că procesul de redresare a economiei mondiale va continua să fie perturbat și în perioada următoare, războiul ruso-ucrainean înlocuind pandemia de Covid-19 ca principal factor de stres. Pe baza principalilor indicatori macroeconomici publicați de autoritățile naționale sau organizațiile internaționale vom detalia modul în care sancțiunile economice impuse la adresa Federației Ruse și o serie de crize interconectate generate sau întreținute de acest război – energetică, alimentară, a prețurilor și inflației, a datoriilor, a înarmării, de mediu etc. – au afectat, pe parcursul anului 2022, atât sistemul economic, financiar și comercial global, cât și starea economică a principalelor puteri ale lumii: SUA, Europa și China. Tendințele identificate ne vor ajuta să validăm faptul că impasul în care se află economia mondială va continua cel puțin pe termen scurt și va depinde, în primul rând, de cursul, amploarea și consecințele războiului din Ucraina.

1. Efecte directe ale războiului ruso-ucrainean

Cele mai importante efecte directe ale războiului de agresiune al Rusiei împotriva Ucrainei, care au fost declanșate odată cu începerea conflictului ori s-au intensificat pe parcursul anului 2022, sunt, fără îndoială, declinul pronunțat al economiilor rusă și ucraineană, criza energetică din Europa, creșterea inflației și criza alimentară și, nu în ultimul rând, majorarea cheltuielilor de apărare. De exemplu, războiul din Ucraina a lovit grav comerțul mondial cu mărfuri, deoarece multe industrii globale se bazează pe aprovizionarea cu mărfuri-cheie produse în Rusia și Ucraina, cum ar fi energie, alimente (cereale) și îngrășăminte, chiar dacă aceste două țări reprezentau mai puțin de 2,3% din comerțul global (World Integrated Trade Solution 2023).

1.1. Declinul economic al Ucrainei și Rusiei

Războiul declanșat la 24 februarie 2022 a pus în mare dificultate economiile Ucrainei și Rusiei. Cele două țări beligerante au înregistrat contracții economice în ultimul an, ca urmare a distrugerii infrastructurii și a blocadei rusești (în cazul Ucrainei), respectiv al sancțiunilor internaționale și boicotului companiilor străine (în cazul Rusiei). Cu o mare parte a resurselor umane, financiare și materiale angrenate în susținerea efortului de război, economia ucraineană este în cădere accelerată (-36%), iar cea rusă într-un regres mult mai ușor decât s-a prognozat (-3,5%) (UN 2023a, 125). Cu cât conflictul se va prelungi cu atât costurile pentru cele două țări vor crește și va fi nevoie de o perioadă tot mai îndelungată de reconstrucție și redresare economică.

La aproape un an de la declanșarea războiului, premierul Denys Shmyhal susține că *economia Ucrainei* a suferit pagube de peste 700 miliarde USD (Kachkachishvili 2023). Principalele cauze ale declinului accelerat al economiei ucrainene constau în: distrugerea masivă a infrastructurii sale fizice, inclusiv a căilor ferate, rețelelor rutiere, podurilor și altor legături cu țările vecine; întreruperea activităților de producție și a celor comerciale; avarierea gravă a infrastructurii energetice, inclusiv a centralelor nucleare; pierderile mari de forță de muncă cauzate de migrație și recrutare; dislocarea masivă a populației ucrainene. Loviturile continue ale armatei ruse asupra infrastructurii energetice din Ucraina au vizat rafinării, instalații de producție, depozite de gaze, rețelele de electricitate, ceea ce a cauzat întreruperi ale aprovizionării cu energie electrică, gaze, apă și căldură și a împiedicat întoarcerea populației refugiată din cauza conflictului. O analiză a Școlii de economie de la Kiev arată că valoarea totală a daunelor aduse infrastructurii critice a țării, la nivelul lunii decembrie 2022, se apropie de 140 de miliarde USD (Kyiv School of Economics 2023). O altă cauză importantă a contracției economice a Ucrainei este necesitatea direcționării de către guvernul de la Kiev a majorității resurselor umane, materiale și financiare către susținerea efortului de război și menținerea în stare de funcționare a infrastructurii critice.

În aceste condiții, șomajul și rata inflației se apropie de 26-27% (National Bank of Ukraine January 2023, 43), mediul de afaceri și de investiții este ca și inexistent, deficitul fiscal este în creștere accelerată și, nu în ultimul rând, peste opt milioane de cetățeni au părăsit țara

(Sarcinschi 2023). Industria a avut de suferit ca urmare a avarierii grave sau distrugerii uzinelor metalurgice, oțelăriilor și a celor cocso-chimice, iar agricultura din cauza poluării și minării terenurilor, dificultăților logistice și problemelor de export. Reducerea producției și blocarea porturilor maritime au dus la scăderea exporturilor de produse metalurgice cu cel puțin 60% din ianuarie până în noiembrie 2022 (State Statistics Service of Ukraine 2023) și a celor de cereale cu 29% din iulie până decembrie 2022 (Ukrainean News 2023). Deși și importurile au scăzut față de anul precedent, deficitul comercial s-a adâncit și mai mult, ajungând la aproape 2,8 miliarde USD (O’Hanlon, Stelzenmüller și Wessel 2023).

Aceste pierderi uriașe au dus la scăderea veniturilor fiscale și la necesitatea adoptării de măsuri urgente pentru a finanța unele cheltuieli publice în creștere³², precum cele militare. Banca Centrală de la Kiev a reușit să acopere circa o treime din aceste necesități, prin noi emisiuni monetare și devalorizarea grivnei, dar economia ucraineană nu ar fi rezistat fără o asistență consistentă din partea partenerilor internaționali, în principal SUA, UE, ONU și Banca Mondială. Asistența financiară, umanitară și militară a atins la sfârșitul anului trecut circa 113 miliarde EUR (Ministry of Reintegration of the Temporarily Occupied Territories 2023). Deși unele prognoze arată că, în funcție de cursul războiului, economia Ucrainei ar putea să crească cu 1% în 2023 (FMI 2022), probabil că guvernul de la Kiev se va baza și mai mult pe asistența internațională pentru a-și acoperi necesitățile de apărare și a-și menține economia paralizată pe linia de plutire.

Costurile războiului declanșat în Ucraina, tensiunile geopolitice prelungite și sancțiunile economice adoptate de comunitatea internațională au afectat fără îndoială finanțele, comerțul și, implicit, *economia Rusiei*. În aprilie 2022, Banca Mondială estima că, până la sfârșitul anului, PIB-ul se va contracta cu 11,2%, investițiile se vor diminua cu circa 7,5%, rata inflației va atinge 22%, iar exporturile și importurile vor scădea cu 30,9%, respectiv, 35,2% (The World Bank Spring 2022, 92).

Încă de la începutul intervenției militare în Ucraina, aproape toate statele membre ale G7, UE și OCDE au impus sancțiuni economice

³² La sfârșitul anului 2022, cheltuielile guvernamentale depășeau veniturile cu circa 250 de miliarde de grivne (O’Hanlon, Stelzenmüller și Wessel 2023).

severe împotriva Rusiei (Bown 2023), încercând să o izoleze din punct de vedere politic și să-i reducă legăturile comerciale și financiare cu restul lumii. Măsurile restrictive nu au vizat agricultura, industria alimentară sau sistemul de sănătate (care ar fi afectat în mod direct populația rusă), ci o gamă largă de alte activități și sectoare economice, precum: finanțe-bănci (înghețarea activelor Băncii Centrale ruse, excluderea din sistemul Swift, limitarea posibilității de a realiza tranzacții în monedă străină), comerț (interzicerea exporturilor/importurilor anumitor produse importante spre/dinspre Rusia, exodul masiv al celor mai importante companii străine), energetică (limitarea/stoparea importurilor energetice din Rusia, embargo petrolier, plafonarea prețurilor) etc. Sectoare-cheie ale economiei ruse din domeniul energiei, transporturilor și tehnologiei au întâmpinat numeroase constrângeri din cauza limitării accesului la capitalul străin, la materialele și *know-how*-ul occidental pentru rafinarea petrolului, construcția și mentenanța avioanelor și la alte produse și tehnologii cu „dublă utilizare”, inclusiv semiconductori, ceea ce a afectat capacitatea administrației de la Moscova de a finanța și susține efortul de război.

Deși analizele inițiale preziceau o contracție puternică de aproximativ 10% în 2022 (EBRD March 2022, 4), economia rusă a fost deocamdată destul de rezilientă la șocurile externe și s-a contractat doar cu 2% până la 4%, în funcție de estimări (European Council / Council of the EU 2023a). În ciuda sancțiunilor, veniturile din export au rămas destul de ridicate pe fondul nivelurilor mari ale stocurilor, ca urmare a problemelor și întreruperilor generate de pandemie pe lanțul de aprovizionare și a incertitudinilor crescânde, ceea ce a permis multor companii să-și mențină producția în trimestrele doi și trei ale anului. Totuși, unele ramuri industriale și-au redus considerabil activitatea în 2022 – de exemplu industria auto rusă a înregistrat cele mai proaste rezultate din istorie, producția scăzând cu circa 60% ca urmare a problemelor de logistică create de lipsa componentelor auto de import (Gerden 2022). În aceste condiții, excedentul de cont curent al Rusiei s-a ridicat anul trecut la 227,4 miliarde USD (TASS 2023a), aproape dublu față de anul precedent.

Partenerii comerciali ai Rusiei s-au schimbat semnificativ de la începutul războiului, petrolul rusesc fiind redirecționat la un preț redus dinspre Europa către Asia, în special China și India, valoarea totală a exporturilor crescând în 2022. Deși volumul livrărilor de gaze naturale

rusești în țările europene a scăzut, ceea ce a însemnat o majorare semnificativă a prețurilor, exportul acestora pe piața asiatică necesită investiții mari în gazoducte și alte facilități. Rusia își propune să construiască noi lanțuri de aprovizionare, în special în cadrul Uniunii Economice Eurasiatice, și să localizeze ciclurile de producție. Așa-numitele scheme de „import paralel” și reexporturile ar putea acoperi unele lipsuri de pe piața de consum și sprijini parțial activitatea industrială. Guvernul de la Moscova a relocat, de asemenea, o serie de companii rusești în țările CSI pentru a încerca evitarea sancțiunilor internaționale, în special în sectoarele tehnologiei informației și finanțelor.

Piața muncii din Rusia a avut o dinamică favorabilă în 2022, rata șomajului a scăzut la un minim istoric, sub 4% începând cu luna aprilie (CEIC 2023b), dar timpul efectiv de lucru s-a redus din cauza scăderii producției industriale. Mobilizarea militară parțială din septembrie 2022 a avut efecte negative asupra ofertei de muncă, atât direct, cât și prin fluxurile migratorii către exterior.

În viziunea specialiștilor de la Moscova, reziliența economiei ruse pe parcursul anului trecut a fost susținută de stabilitatea sistemului bancar, creșterea prețurilor internaționale ale energiei, redirectionarea rapidă a hidrocarburilor către economiile emergente din Asia, remodelarea eficientă a lanțurilor logistice și, nu în ultimul rând, sprijinul guvernamental (Bank of Russia 2023a). Sistemul bancar a fost destul de rezistent datorită schimbărilor anterioare din sectorul financiar – peste 700 de bănci au intrat în proces de lichidare începând cu anul 2013 (UN 2023a, 78). Încă de la începutul războiului, Banca Centrală a Federației Ruse a luat o serie de măsuri pentru a gestiona presiunile inflaționiste și a menține stabilitatea financiară și valutară, inclusiv creșterea puternică a ratei de politică monetară³³ și introducerea controalelor de capital. Aprecierea puternică a rublei în al doilea trimestru din 2022, explicată prin excedentul masiv de cont curent generat de prețurile ridicate la energie, suprimarea importurilor, impunerea plății în ruble a gazelor importate în Europa și obligația exportatorilor de a vinde valută, a contribuit la stabilizarea inflației, prevenind o scădere bruscă a veniturilor disponibile și impulsând

³³ Imediat după declanșarea invaziei, Banca Centrală a Federației Ruse a urcat rata dobânzii de referință de la 9,5% la 20% (1 martie 2022), pentru ca apoi să o scadă treptat până la 7,5% în intervalul septembrie-decembrie 2022 (Bank of Russia 2023b).

cererea de consum. Cu toate acestea, cheltuielile guvernamentale au crescut mult mai repede decât veniturile, în ciuda unei sporiri semnificative a câștigurilor din exporturile de hidrocarburi. Toate aceste evoluții au susținut o inversare a înăspririi monetare inițiale.

Perspectivile pentru economia rusă s-au deteriorat la sfârșitul anului 2022 și se așteaptă ca declinul să continue și în 2023, pe măsură ce efectele sancțiunilor internaționale vor fi din ce în ce mai apăsătoare. În următorii ani, se preconizează că veniturile din vânzarea de energie vor scădea semnificativ, în timp ce cheltuielile militare și cele sociale vor fi din ce în ce mai mari.

1.2. Criza energetică

Perturbarea aprovizionării cu energie a Europei a fost un alt efect important al războiului din Ucraina, având în vedere dependența accentuată a majorității țărilor de aici de gazele naturale și petrolul rusești. Tensiunile geopolitice au accelerat tendința de creștere a prețurilor hidrocarburilor, alimentelor și altor mărfuri importante și au creat probleme pe lanțurile de aprovizionare, în special în prima jumătate a anului trecut. Perturbările apărute în comerțul internațional au obligat SUA, ca exportator net de energie și alte mărfuri importante, să-și sporească livrările de gaze naturale și grâu pe piețele externe pentru a încerca să mențină prețurile la combustibili și alimente la nivelul de dinainte de pandemie.

În 2020, Rusia era cel mai mare exportator de gaze și petrol în Europa și asigura circa 43,3% din consumul de gaze naturale, 25,7% din necesitățile de petrol și produse petroliere și 53,9% din cele de cărbune (European Commission 2022a, 26), economia rusă fiind dependentă puternic de veniturile din industria energetică. În urmă cu un an, țările UE au importat circa 155 miliarde m³ de gaze rusești, adică aproximativ 40% din necesități (IEA 2022). După declanșarea războiului din Ucraina, câștigurile din petrolul și gazele rusești vândute pe piața europeană, încă mari din cauza prețurilor ridicate și volumelor mari de export, au început treptat să scadă. Pe parcursul anului 2022, Moscova a eșuat în „șantajul” său energetic și tot mai multe țări europene au limitat sau stopat importurile de hidrocarburi din Rusia (Băhnăreanu 2023, 15-16), ceea ce a afectat economia rusă. De exemplu, veniturile Rusiei din gazele livrate pe piețele externe au scăzut cu 46% în 2022, comparativ cu un an înainte (TASS 2023b).

Începând cu martie 2022, UE a făcut pași importanți în reducerea dependenței sale de aprovizionarea cu energie din Rusia³⁴, ca răspuns la deciziile luate de regimul de la Kremlin și mai puțin ca rezultat al planurilor sale pe termen lung în domeniul energetic. Aceste decizii ale Moscovei au inclus suspendarea la începutul lunii septembrie 2022 a livrărilor de gaze spre Europa prin conducta Nord Stream 1 și modificări ale regulilor privind furnizarea de gaze prin obligativitatea plății în ruble pentru gazul achiziționat din Rusia de către clienții europeni (așa-numitul decret „gaz pentru ruble”). Pentru a acoperi cererea internă de gaze naturale, UE a luat măsuri de reducere a consumului pe continent cu peste 20% în perioada august-noiembrie 2022 (Eurostat 2022a), a mărit anul trecut importurile prin gazoducte din Norvegia cu aproape 3,7 miliarde m³ (GASSCO 2023) și Azerbaidjan cu 3,3 miliarde m³ (Interfax 2023) și a suplimentat importurile de gaze naturale lichefiate (GNL) la un nivel record de 50 miliarde m³ în 2022, ceea ce reprezintă o creștere cu circa 60% față de anul precedent (IEA December 2022, 6). SUA a acoperit două treimi din necesitățile de GNL ale Europei, pe fondul reducerii cererii pe piața chineză ca urmare a creșterii economice mai slabe și problemelor generate de pandemia de Covid-19. La sfârșitul lunii iunie 2022 a fost pus în mișcare și un plan (European Parliament / Council of the EU 2022) care prevedea constituirea de stocuri de gaze la 80% din capacitatea instalațiilor de înmagazinare din UE, înainte de venirea sezonului rece, precum și posibilitatea de partajare între statele membre conform principiului solidarității. În decurs de numai trei luni, depozitele de gaze erau deja umplute conform cerințelor, iar în octombrie 2022 acestea ajunseseră la 95% din capacitate (European Council / Council of the EU 2023b). În plus, miniștrii energiei din țările UE au convenit în decembrie 2022 asupra unui mecanism de corecție a pieței, aplicabil din 15 februarie 2023 (European Commission 2023a), ce constă în plafonarea prețului gazelor în momentul în care cotațiile la *hub*-ul de la Amsterdam depășesc 180 euro/MWh timp de trei zile.

Ca sancțiuni în domeniul energetic, UE a impus, în iunie 2022, un embargo parțial asupra petrolului rusesc (European Council 2022), ce viza 75% din importurile de țiței și produse derivate ale comunității

³⁴ De notat este reușita Germaniei, cel mai mare importator de gaze rusești, care a atins, într-un timp extrem de scurt, independența totală de gazul rusesc.

europene de la vremea aceea (cu excepția temporară a unor livrări prin oleoductul Drujba spre unele țări europene fără ieșire la mare) și 90% până la sfârșitul anului 2022 (O’Kane 2022). Autoritățile de la Bruxelles au căzut de acord, în octombrie 2022, asupra necesității de a plafona prețul petrolului și produselor petroliere din Rusia, măsură decisă de G7 cu o lună înainte (Council of the EU 2022), ceea ce a însemnat interzicerea vânzării și livrării de țiței rusești pe cale maritimă la un preț de depășește plafonul respectiv. Ulterior, cele două organizații au stabilit un preț maxim de 60 de USD/barilul pentru petrolul de origine rusă transportat pe cale maritimă, aplicabil din 5 decembrie 2022 și 45/100 USD pentru produsele petroliere rusești tranzacționate sub/peste valoarea nominală a țițeiului, aplicabil din 5 februarie 2023 (Council of the EU 2023). Ca răspuns, Putin a semnat, la sfârșitul anului 2022, un decret prin care interzice vânzările de petrol rusești începând cu 1 februarie 2023, în baza unor contracte care respectă plafonul stabilit de Occident (TASS 2022).

În aceste condiții, importurile rusești de gaze prin conducte în UE au scăzut în primele 11 luni ale anului 2022 cu 64 miliarde m³ față de aceeași perioadă a anului anterior (Directorate-General for Energy 2023). Rezultatul a fost că prețurile gazelor importate de Europa au atins un nivel fără precedent în trimestrul al treilea din 2022, cu cotații de peste 300 euro/MWh la sfârșitul lunii august (European Commission 2023b, 7), ceea ce a avut un impact puternic asupra indicelui prețului carburanților³⁵ și a prețurilor pe piața de energie electrică europeană și a contribuit din plin la accentuarea presiunilor inflaționiste. Motivele au fost multiple – de la războiul din Ucraina și creșterea instabilității în regiune la prăbușirea livrărilor de gaze rusești, de la întreruperea aprovizionării cu energie din Norvegia din cauza grevelor la îngrijorările tot mai mari cu privire la riscul unui deficit major de gaze în sezonul rece. Iarna blândă și ajutoarele guvernamentale au contribuit substanțial la scăderea consumului și, implicit, la revenirea prețului gazelor naturale la un nivel mai mic decât cel de dinaintea declanșării conflictului din Ucraina – aproape 140 euro/MWh spre sfârșitul anului 2022 (European Parliament 2022). Și prețurile petrolului au scăzut de la maximele record în a doua jumătate a anului 2022, reflectând o deteriorare a perspectivelor economice globale.

³⁵ Indicele a crescut cu 56,6% în primele nouă luni ale anului 2022 (UNCTAD 2022).

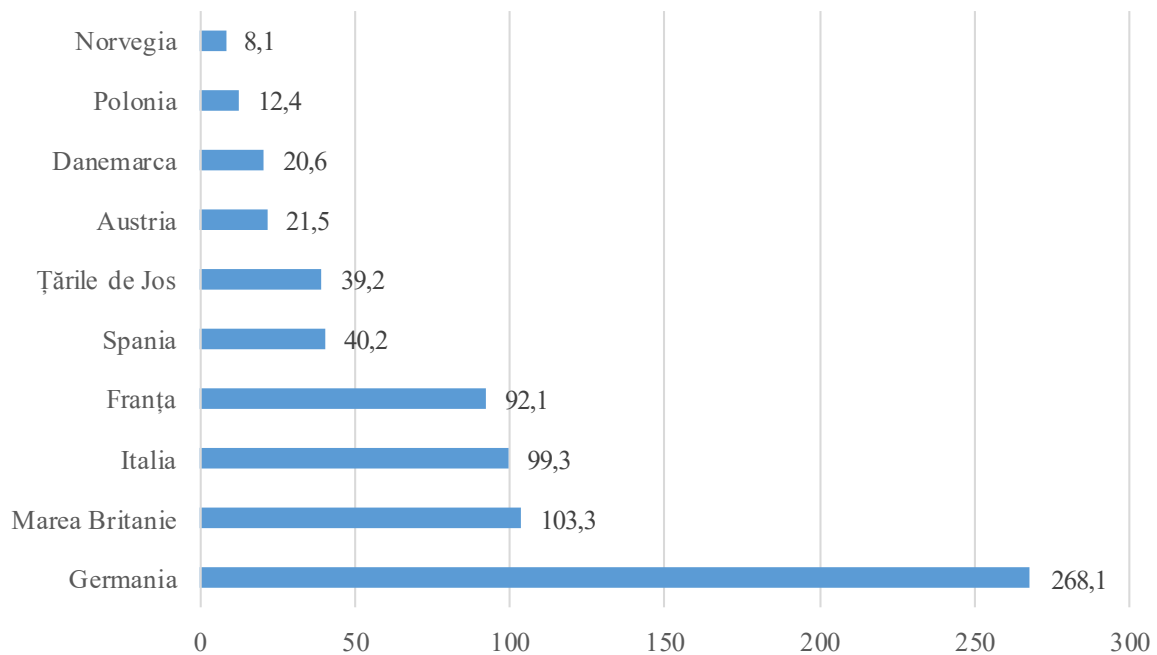

Figura nr. 2: Cheltuielile guvernamentale totale (mld. euro) pentru protecția populației și companiilor de efectele crizei energetice (Werber 2023)

Explozia prețurilor la energie din timpul verii a generat numeroase temeri pe plan european asupra valorii facturilor de gaze și energie electrică ce vor trebui plătite de gospodăriile și companiile din Europa în sezonul rece 2022-2023. Majoritatea statelor membre ale UE, plus Marea Britanie și Norvegia, au implementat o serie măsuri de subvenționare, plafonare și alte scheme de sprijin pentru a contracara efectele crizei energetice (figura nr. 2). Potrivit ultimelor date, Europa a cheltuit circa 792 miliarde EUR pentru a proteja consumatorii casnici și industriali (Werber 2023).

Sancțiunile în domeniul energetic la adresa Rusiei au însemnat pierderi și pentru economia și comerțul european, dar au limitat și, mai apoi, au oprit creșterea prețurilor determinate de condițiile extraordinare de piață și au dus la scăderi importante ale producției, exporturilor și veniturilor din hidrocarburi pentru economia rusă. Chiar dacă prețurile gazelor naturale s-au redus considerabil în ultimul trimestru al anului 2022, creșterea incertitudinii, întreruperile persistente pe lanțurile de aprovizionare și nevoia de a umple instalațiile

de depozitare înainte de iarna 2023-2024 sunt factori-cheie care ar putea împinge, din nou, prețurile în sus.

1.3. Criza alimentară

Rusia, alături de Ucraina, datorită resurselor vaste și fertile de pământ și condițiilor climatice favorabile, este unul dintre principalii producători și exportatori ai lumii de cereale și îngrășăminte. În sezonul 2020-2021, cele două țări au reprezentat aproximativ 18% din producția mondială de orz, grâu și porumb. Mai mult, Rusia și Ucraina au ocupat anul trecut locul al doilea și al șaselea, cu o cotă de 15%, respectiv 10%, din exporturile globale de grâu (FAO 2022, 6 și 10). Sancțiunile internaționale, blocada maritimă și problemele pe lanțul de producție, distribuție și transport transfrontalier au condus la creșterea prețurilor acestor mărfuri agricole și așa destul de ridicate din cauza problemelor induse de pandemie. Scumpirea energiei și produselor alimentare au dus evident la mărirea inflației și o criză a costului vieții în tot mai multe țări și regiuni (figura nr. 3) și au determinat băncile centrale să înăsprească condițiile monetare prin majorarea dobânzilor de referință.

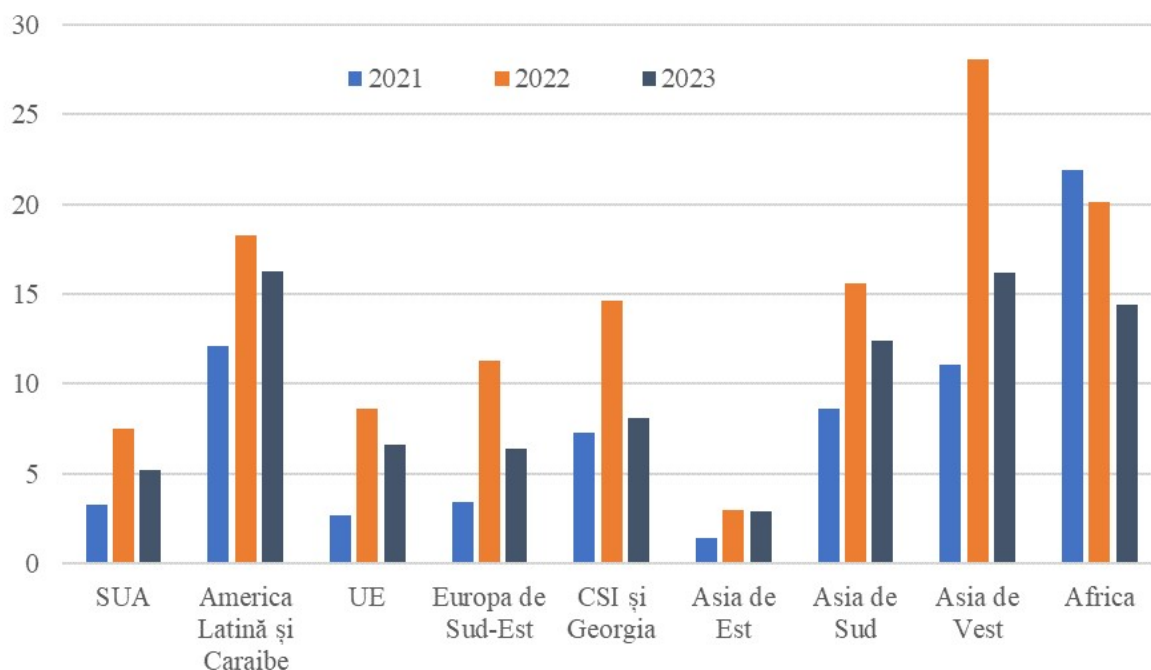

Figura nr. 3: Evoluția ratei inflației (%) în diverse regiuni ale lumii (UN 2023a, 132-139)

Prețurile produselor agricole au crescut în primele șase luni din 2022, în principal din cauza constrângerilor legate de ofertă generate de războiul din Ucraina. Indicele prețurilor pentru toate mărfurile a crescut cu 27,7% în intervalul ianuarie-iunie 2022 (UNCTAD 2023), susținut de prețurile mai mari atât ale combustibililor, cât și ale cerealelor și semințelor oleaginoase.

Războiul din Ucraina și blocarea porturilor ucrainene de către Rusia în prima jumătate a anului 2022 au afectat sever aprovizionarea cu alimente a țărilor de pe continentul african și din regiunea arabă. Având în vedere dependența semnificativă a multor economii în curs de dezvoltare de cerealele și îngrășămintele rusești și ucrainene, perturbarea disponibilității acestor mărfuri, împreună cu creșterea prețurilor, a exacerbât atât sărăcia, cât și insecuritatea alimentară. Țările cu cote mari de importuri din Rusia și Ucraina au fost deosebit de vulnerabile la prețurile ridicate ale alimentelor. De exemplu, dintre cele 38 de țări care au importat peste 30% din necesarul de grâu din Rusia sau Ucraina în 2021, 21 se află în Africa și 13 în Asia (FAO 2022, 11). Deoarece cei doi beligeranți sunt și cei mai mari exportatori de fertilizatori pe bază de azot, fosfor și potasiu, războiul a provocat și perturbări semnificative în producția agricolă pe continentul african și în țările arabe.

Restricțiile de transport al cerealelor, produselor alimentare și îngrășămintelor prin porturile Mării Negre impuse la începutul conflictului au fost ridicate în iulie 2022, prin intermediul *Inițiativei pentru cereale la Marea Neagră*³⁶. De atunci peste 25,5 milioane de tone metrice de cereale și alte produse alimentare (figura nr. 4) au fost exportate din cele trei porturi ucrainene: Ciornomorsk, Odesa și Iujne/Pivdeni. Din aceste exporturi prin intermediul Inițiativei, circa 65% din grâu și 49% din porumb au ajuns în țări în curs de dezvoltare (Consiliul European / Consiliul UE 2023).

³⁶ Rusia a acceptat, în 22 iulie 2022, încheierea unui acord cu Ucraina, girat de Turcia și ONU, pentru exportul de cereale, produse alimentare și îngrășămintele din porturile Odesa, Ciornomorsk și Iujne/Pivdeni cu scopul de a contribui la scăderea prețurilor mondiale și atenua insecuritatea alimentară. Începând cu 19 noiembrie 2022, înțelegerea a fost prelungită cu încă patru luni (Joint Coordination Centre 2022).

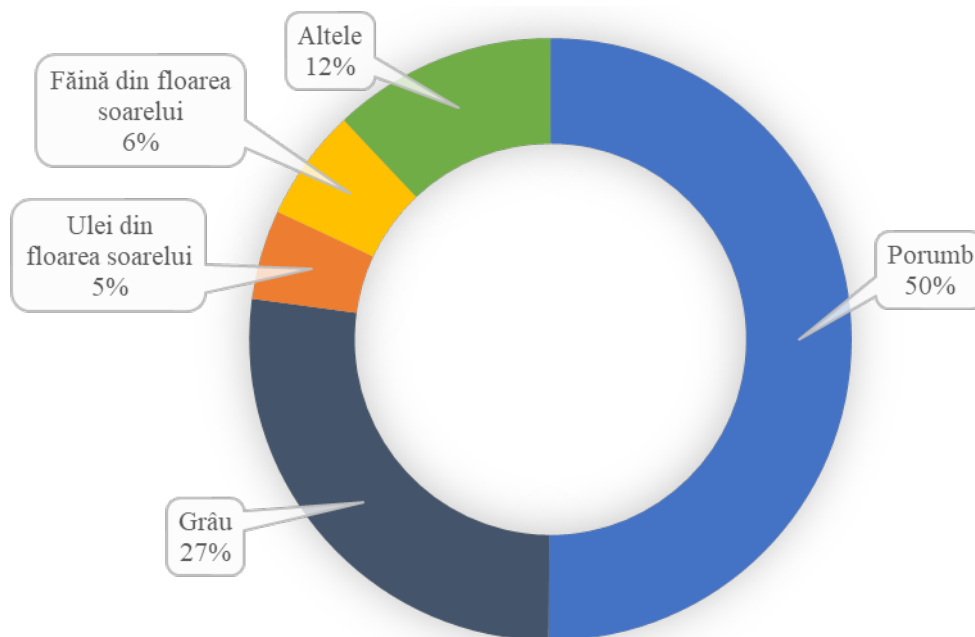

Figura nr. 4: Transporturile de cereale cu nave-cargo din porturile ucrainene (UN 2023b)

În aceste condiții, majoritatea prețurilor mărfurilor au scăzut în a doua jumătate a anului 2022 pe fondul îngrijorărilor legate de o posibilă recesiune globală. Produsele alimentare au urmat aceeași tendință descendentă în al doilea semestru, după ce au crescut încă din 2020 și au atins un nivel record la începutul anului trecut. Între iunie și octombrie 2022, indicii prețurilor pentru toate produsele alimentare a scăzut cu 12,7% (UNCTAD 2023), ca urmare a deteriorării perspectivei de creștere a economiei globale, condițiilor monetare mai stricte, aprecierii dolarului american și reluării în august 2022 a exporturilor de cereale și alte mărfuri agricole din porturile ucrainene. Cu toate acestea, provocările privind aprovizionarea cu alimente au persistat și în a doua parte a lui 2022, deoarece durata și intensitatea conflictului ruso-ucrainean rămân incerte. Restricțiile impuse de unele țări în curs de dezvoltare asupra exporturilor de alimente, ce s-au prelungit până spre sfârșitul anului, au contribuit la scumpirea grâului, orezului sau uleiului de soia cu circa 9% (Espitia, Rocha și Ruta 2022).

Prețurile interne la bunurile de larg consum au rămas ridicate în mai multe țări în curs de dezvoltare și în ultima parte a anului 2022, din cauza deprecierei valutare față de dolarul american, dar și a înmulțirii evenimentelor climatice extreme care au adus alte presiuni asupra

culturilor, producției și exporturilor agricole și au provocat îngrijorare în rândul guvernelor legat de o accentuare a insecurității alimentare și energetice. Escaladarea războiului din Ucraina și perturbarea extinsă a livrărilor de cereale și îngrășăminte ar putea accentua presiunile inflaționiste asupra prețurilor alimentelor și energiei din Africa și țările arabe, ceea ce ar agrava preocupările privind accesibilitatea alimentelor pentru populațiile vulnerabile și ar putea stârni nemulțumiri și frământări sociale.

Tensiunile geopolitice persistente, producția agricolă mai scăzută din cauza condițiilor meteorologice nefavorabile, limitările accesului la îngrășăminte, temerile reînnoite cu privire la penuria de alimente și noile restricții la export prezintă riscuri semnificative pentru perioada următoare.

1.4. Creșterea cheltuielilor militare

Deși în majoritatea documentelor strategice se specifica faptul că un război major în Europa este puțin probabil în secolul al XXI-lea, iată că războiul de agresiune declanșat de Rusia împotriva Ucrainei a afectat în cel mai mare grad securitatea și stabilitatea regională. Țările din proximitate și nu numai, în coordonare cu NATO, și-au reconsiderat planurile și strategiile și caută să-și întărească forțele și capacitățile de apărare.

Creșterea planificată a cheltuielilor militare era deja o realitate în cadrul țărilor membre ale Alianței Nord-Atlantice³⁷, odată cu angajamentul luat la summitul din 2014 ca în decurs de 10 ani aceste cheltuieli să ajungă la cel puțin 2% din PIB (NATO 2014), ca o consecință a anexării peninsulei Crimeea de către Rusia. În ultimii opt ani, aliații europeni și Canada au adăugat un plus de 350 miliarde USD la cheltuielile totale ale Alianței (Stoltenberg, Pre-Summit press conference 2022). Pandemia de Covid-19 a stopat într-o oarecare măsură acest proces în anii 2020-2021, majoritatea cheltuielilor guvernamentale fiind orientate spre măsuri de protecție sanitară, economică și socială. În schimb, conflictul din Ucraina a accelerat planurile de reevaluare a securității pe continentul european prin sporirea contribuțiilor la dezvoltarea și modernizarea capacităților de

³⁷ În perioada 2015-2022, cheltuielile de apărare în cadrul NATO au crescut cu o rată anuală compusă de 5,23% (NATO 2022, 6).

apărare comune (tabelul nr. 1), la care s-a adăugat și necesitatea de a acorda sprijin militar ucrainenilor cu muniție, tehnică de luptă și alte sisteme și echipamente militare.

Tabelul nr. 1: Evoluția cheltuielilor de apărare și a investițiilor în echipamente militare în cadrul țărilor membre NATO
(Stoltenberg 2023, 159 și 164)

Țara	Cheltuieli de apărare (% din PIB)			Cheltuieli echipamente (% din total cheltuieli de apărare)	
	2014	2021	2022	2021	2022
<i>Albania</i>	1,35	1,22	1,57	15,12	19,96
<i>Belgia</i>	0,97	1,05	1,18	19,47	19,30
<i>Bulgaria</i>	1,31	1,52	1,54	11,05	22,63
<i>Canada</i>	1,01	1,28	1,29	13,69	18,76
<i>Croația</i>	1,82	1,98	1,91	30,01	30,64
<i>Republica Cehă</i>	0,94	1,39	1,34	20,47	24,51
<i>Danemarca</i>	1,15	1,32	1,38	17,19	29,90
<i>Estonia</i>	1,93	2,02	2,12	23,18	21,57
<i>Franța</i>	1,82	1,91	1,89	27,80	28,55
<i>Germania</i>	1,19	1,46	1,49	16,69	19,93
<i>Grecia</i>	2,22	3,70	3,54	37,24	45,33
<i>Italia</i>	1,14	1,57	1,51	23,22	22,69
<i>Letonia</i>	0,94	2,07	2,07	22,07	24,58
<i>Lituania</i>	0,88	1,97	2,47	22,32	34,54
<i>Luxemburg</i>	0,37	0,47	0,62	39,58	39,08
<i>Macedonia de Nord</i>	1,09	1,47	1,61	21,77	25,14
<i>Muntenegru</i>	1,50	1,55	1,35	20,54	22,85
<i>Norvegia</i>	1,55	1,75	1,57	29,19	31,62
<i>Polonia</i>	1,87	2,22	2,42	33,89	35,92
<i>Portugalia</i>	1,31	1,54	1,38	16,83	17,93
<i>România</i>	1,35	1,86	1,75	21,57	25,52
<i>Slovacia</i>	0,98	1,77	1,76	32,34	29,74
<i>Slovenia</i>	0,97	1,24	1,26	14,56	21,32
<i>Spania</i>	0,92	1,04	1,09	22,47	26,05
<i>Turcia</i>	1,45	1,61	1,37	29,31	25,52
<i>Marea Britanie</i>	2,14	2,30	2,16	26,13	28,06
<i>SUA</i>	3,72	3,48	3,46	28,90	27,23
<i>Țările de Jos</i>	1,15	1,38	1,64	23,82	23,74
<i>Ungaria</i>	0,86	1,68	1,44	37,16	48,02

Raportul SIPRI din aprilie 2023 arată că țările europene au cheltuit în domeniul militar cu 13% mai mult în 2022, totalizând circa 480 de miliarde USD (Tian, și alții April 2023, 8), cea mai mare creștere anuală din perioada post-Război Rece. Această creștere a influențată de „explozia” bugetelor militare ale Ucrainei (o creștere de 640%) și Rusiei (un plus de 9,2%), de îngrijorările cu privire la o amenințare sporită din partea Rusiei și de ajutorul militar acordat guvernului de la Kiev de către țările europene.

Invazia Ucrainei a avut un impact imediat asupra deciziilor de cheltuieli militare în Europa, inclusiv planuri multianuale pentru a spori cheltuielile. Astfel, multe state europene s-au angajat, în aceste vremuri tulburi, să atingă sau chiar să depășească ținta de 2% a NATO – în unele cazuri cu ani înainte decât plănuiau inițial să o facă. Germania, de exemplu, a anunțat în februarie 2022 că va cheltui circa 100 miliarde EUR pentru apărare (Knight 2023), ceea ce reprezintă o schimbare majoră de poziție având în vedere că, în ultimii opt ani, cheltuielile militare ale țării s-au situat în medie la circa 1,3% din PIB. Și alte țări din NATO au anunțat planuri similare: Polonia a stabilit un buget de apărare de 2,4% din PIB pentru 2022 și intenționează să-l majoreze la 4% în anii următori (NFP 2023); România își va spori cheltuielile militare de la 2% în 2022 la 2,5% în 2023 (Guvernul României 2022); Suedia și-a propus să cheltuiască 2% din PIB până în 2026 (Government Offices of Sweden 2023), în contextul solicitării de aderare la Alianță; alte 17 state europene au planificat creșteri ale alocărilor pentru apărare în perioada următoare (Kirk-Wade și Balakrishnan 2022).

2. Efecte indirecte ale războiului ruso-ucrainean

Războiul de agresiune al Rusiei împotriva Ucrainei a declanșat și accentuat o serie de vulnerabilități și riscuri la adresa economiei regionale și mondiale, ce a afectat deopotrivă țările dezvoltate și cele mai puțin dezvoltate. SUA, Europa și China nu au făcut excepție, procesul de redresare economică după problemele create de pandemia de Covid-19 fiind perturbat de o nouă criză de amploare.

2.1. Redresarea economiei americane – în pierdere de viteză

În 2021, politicile guvernamentale adecvate au susținut redresarea puternică a economiei SUA după perioada de criză generată de

pandemia de Covid-19. Războiul din Ucraina se pare că a avut un impact direct destul de redus asupra economiei americane pe parcursul anului 2022, spre deosebire de alte țări de pe continentul european. Cu toate acestea, accentuarea problemelor de pe piețele internaționale, inflația ridicată și înăsprirea rapidă a condițiilor monetare au început să altereze perspectivele de creștere ale SUA pe termen scurt. Rata de creștere a PIB-ului a atins 1,6% în 2022 și, pe măsură ce riscul apariției unei recesiuni se profilează la orizont, se așteaptă ca economia să avanseze cu doar 0,7% în 2023 (IMF 2022).

Deși factorii de decizie politică din SUA se așteptau, în 2021, ca presiunile inflaționiste să fie tranzitorii și să se disipeze pe măsură ce economia se redeschide, inflația a continuat să crească și în 2022. Astfel, prognozele pe termen scurt pentru economia americană au început să se deterioreze rapid în a doua jumătate a anului trecut ca urmare a preocupărilor crescânde că aceste presiuni inflaționiste (situate cu mult peste ținta de 2%) vor afecta puterea de cumpărare a populației și, implicit, creșterea economică. Indicele prețurilor de consum a crescut rapid de la 7% în decembrie 2021 la 9,1% în iunie 2022 (U.S. Bureau of Labor Statistics 2022), cea mai mare creștere din ultimii 40 de ani. Inflația lunară medie a înregistrat 8% în 2022 (U.S. Bureau of Labor Statistics 2023a), iar condițiile de pe piața muncii au rămas destul de stricte, situație ce a determinat Rezerva Federală (Fed) să majoreze periodic rata de politică monetară, de la 0,5 puncte de bază în luna martie la 4,5% în decembrie 2022 (Board of Governors of the Federal Reserve System 2023, 37). Acțiunea Fed a marcat cea mai dură înăsprire a politicii monetare în decurs de numai șase luni, dar a contribuit la aprecierea bruscă a cursului de schimb cu efecte adverse asupra activității de export. Acest lucru a afectat nu numai economia SUA, ci a avut efecte semnificative și la nivel mondial.

Odată cu creșterea bruscă a ratelor de politică de către Fed, guvernul SUA a promulgat *Legea pentru reducerea inflației* în august 2022 (U.S. Congress 2022) ce permite, cel mai important, investirea a 370 miliarde USD în securitatea energetică și schimbările climatice, inclusiv peste 150 miliarde în energie curată și regenerabilă (The White House 2023). De asemenea, reducerea costului medicamentelor eliberate pe bază de rețetă pentru populația americană, impunerea de impozite minime pe venitul corporativ și reducerea deficitelor fiscale reprezintă alte măsuri menite să contribuie la reducerea inflației pe

termen scurt. Spre deosebire de alte țări, SUA pune un accent deosebit pe creșterea cheltuielilor publice, în special a celor pentru investiții, pentru a lupta împotriva inflației.

Deși presiunea inflaționistă s-a moderat în a doua jumătate a anului 2022, scăzând de la 8,5% în iulie la 6,5% în decembrie (U.S. Bureau of Labor Statistics 2022), rămâne incert care va fi poziția Rezervei Federale în domeniul politicii monetare în următorul an. Pe termen scurt, Fed are trei opțiuni marcate de pericole la adresa credibilității și eficienței sale în misiunea de a menține stabilitatea prețurilor și a gestiona inflația: să continue procesul de majorare a ratei dobânzii de referință, dar într-un ritm mai lent, până când inflația ajunge la ținta de 2%; să înghețe rata dobânzii de referință și să lase inflația să scadă fără alte măsuri de înăsprire monetară; să inverseze procesul prin stabilirea unor rate de politică mai mici pentru a impulsiona creșterea, dar cu riscul unei inflații mai mari (UN 2023a, 69-70).

Piața muncii din SUA s-a confruntat, de asemenea, cu numeroase provocări în 2022, rata șomajului scăzând la minime istorice. De la 4% în ianuarie, șomajul a scăzut ușor pe parcursul anului, ajungând la 3,5% în decembrie (U.S. Bureau of Labor Statistics 2023b). Cu toate acestea, rata de participare a forței de muncă rămâne cu aproape 1 punct procentual sub nivelul ei de dinainte de pandemie (CEIC 2023a). Peste 3 milioane de americani au părăsit definitiv piața forței de muncă pe parcursul celor trei ani de criză sanitară, ceea ce explică parțial condițiile stricte postpandemie în domeniu. Cu 11 milioane de locuri de muncă vacante în cea mai mare parte a anului 2022 (U.S. Bureau of Labor Statistics 2023c), afecțiunile legate de Covid-19 au însemnat circa 18% din deficitul de forță de muncă din SUA (Iacurci 2023). Rata ridicată a locurilor de muncă vacante explică în mare măsură creșterea bruscă a salariilor din ultimele luni, plata medie pe oră crescând cu o rată de 4,6% în perioada februarie-decembrie 2022 (U.S. Bureau of Labor Statistics 2023d). Pentru anul următor, se pare că presiunea pe piața muncii va începe să scadă odată cu încetinirea producției interne, ceea ce înseamnă că locurile de muncă vacante vor începe să dispară treptat și, prin urmare, creșterea salariilor se va modera.

Piața financiară a reacționat negativ la presiunile inflaționiste și la încetinirea perspectivelor de creștere în 2022, prețurile acțiunilor și obligațiunilor scăzând pe tot parcursul anului. Criptomonedele, a căror valoare a crescut vertiginos în timpul pandemiei, s-au depreciat și au

înregistrat pierderi semnificative. De exemplu, Bitcoin a pierdut mai mult de 65% din valoare între începutul lui 2022 și mijlocul lunii decembrie (crypto.com 2023). Mai mult, ca răspuns la cererea mai slabă și la ratele mai mari ale dobânzilor se așteaptă ca investițiile private, mai ales în sectorul imobiliar, să se modereze în continuare. Reorientarea cererii interne spre sectorul serviciilor și reducerea prețurilor materiilor prime ar trebui să contribuie la atenuarea blocajelor pe lanțul de aprovizionare astfel încât presiunile asupra prețurilor se vor diminua.

Măsurile de suport guvernamental introduse în cursul pandemiei au fost în mare parte retrase, dar implementarea în curs a *Legii privind investițiile și locurile de muncă în infrastructură* din noiembrie 2021 (U.S. Congress 2021), în valoare de 1.000 miliarde USD, va continua să impulsioneze puternic investițiile publice și în perioada următoare. Se pare că reglementările de politică fiscală vor fi mult mai stricte pe parcursul anului 2023 ca urmare a retragerii complete a pachetelor de sprijin pentru combaterea efectelor pandemiei și a crizei energetice. Mai mult, riscurile la adresa economiei SUA sunt în creștere având în vedere că presiunile inflaționiste se dovedesc mai persistente decât se anticipase, ceea ce ar putea determina o înăsprire și mai puternică a politicii monetare. Se pare că inflația de bază nu va reveni prea curând la ținta de 2% ceea ce ar putea afecta în special companiile puternic îndatorate. Problemele din economia europeană și perturbările de pe piețele globale ca urmare a războiului din Ucraina ar putea avea, de asemenea, efecte negative substanțiale pe continentul american.

2.2. *Economia europeană între impunerea de sancțiuni și criză energetică*

Perspectivile economice pentru Europa au continuat să se deterioreze pe fondul prelungirii războiului din Ucraina. Economia europeană a înregistrat o expansiune surprinzător de puternică de 3,2% în 2022 (IMF 2022), continuarea procesului de relaxare a restricțiilor de mobilitate cauzate de pandemia de Covid-19 și cererea reținută stimulând cheltuielile pentru unele servicii ce au fost evitate în trecut (presupuneau contact direct), inclusiv activități legate de turism. În anul următor se estimează că PIB-ul UE va crește cu doar 0,8% în 2023 și 1,6% în 2024 (European Commission February 2023, 1), pe măsură ce inflația se reduce și se încheie ciclul de înăsprire monetară, dar regiunea

rămâne vulnerabilă din cauza dependenței crescute de sursele externe de petrol și gaze naturale.

Pe parcursul anului 2022, autoritățile de la Bruxelles, în acord cu comunitatea internațională, au impus o serie de nouă pachete de sancțiuni la adresa Rusiei, ca urmare a războiului de agresiune declanșat împotriva Ucrainei și la anexarea ilegală a regiunilor Donețk, Luhansk, Zaporojie și Herson din Ucraina³⁸. Sancționarea unor cetățeni ruși, a băncilor, companiilor și altor entități din Rusia au însemnat interdicții de călătorie pe teritoriul Uniunii și înghețarea tuturor activelor aflate în băncile din UE. De asemenea, autoritățile de la Bruxelles au impus o serie de restricții în ceea ce privește importurile și exporturile spre/dinspre Rusia, transporturile maritime și aeriene, precum și în domeniul energetic. La sfârșitul anului 2022, activele înghețate pe teritoriul Europei însumau 321 miliarde EUR, iar valoarea importurilor și exporturilor sancționate ajungea la circa 135 miliarde EUR (European Council / Council of the EU 2023c).

Anul trecut, războiul din Ucraina, criza energiei și majorarea costului vieții au afectat creșterea Europei într-un moment în care mai multe economii europene încă nu au revenit la nivelurile de dinainte de pandemie. Creșterea prețurilor la energie a dus inflația la cote maxime, ceea ce a erodat puterea de cumpărare a gospodăriilor și a ridicat costurile de producție pentru companii. Lichiditatea pieței s-a restrâns pe măsură ce băncile centrale de pe continentul european au mărit ritmul de majorare a ratelor dobânzii pentru a controla presiunile inflaționiste. Costurile mai mari ale îndatorării, deficitele fiscale considerabile și nivelurile ridicate ale datoriei publice continuă să restrângă spațiul fiscal în multe economii europene. Astfel, consumul privat a slăbit din cauza pierderilor semnificative ale puterii de cumpărare a populației și a înăsprii condițiilor financiare. În al treilea trimestru al anului 2022, încrederea consumatorilor în UE a ajuns la cel mai scăzut nivel din anii '80, cu o ușoară îmbunătățire spre sfârșitul anului (European Commission 2023c). Mediul de afaceri și-a redus, de asemenea, cheltuielile de capital pe fondul incertitudinii sporite și a costurilor de producție și de îndatorare tot mai mari. În plus, mediul extern s-a înrăutățit pe fondul creșterii mai slabe înregistrată de

³⁸ O analiză detaliată a acestor sancțiuni impuse Rusiei de către Uniunea Europeană poate fi găsită în numerele 1, 3, 5, 7 și 9 din 2022 și 1 din 2023 ale publicației Colocviu strategic (URL: <https://cssas.unap.ro/ro/cs.htm>).

principalii parteneri comerciali ai regiunii – China și SUA – și a sporit incertitudinea economică globală.

În acest context, PIB-ul în cel de-al patrulea trimestru al anului 2022 a fost cu doar 0,2% peste nivelul pre-Covid-19 în UE (Eurostat 2023a, 2). Anul trecut, economiile mai mici ale Europei au înregistrat rate robuste de creștere – Irlanda – 12,2%, Portugalia – 6,7%, Malta – 6,6%, Croația – 6,3% (European Commission February 2023, 44) – și este de așteptat să continue să fie reziliente și în 2023. În schimb, economiile dezvoltate au fost deosebit de vulnerabile la această combinație de creștere a prețurilor la energie și a costurilor împrumuturilor și se pare că vor experimenta din nou contracții ale ratei de creștere – Germania cu -0,6% în 2023 față de 1,6% în 2022, Franța cu 0,4% față de 2,6% și Italia cu 0,3% față de 3,8%. Se preconizează că mai multe țări europene vor experimenta o recesiune ușoară în iarna 2022-2023, urmată de o redresare moderată.

Războiul din Ucraina, scăderea livrărilor de gaze naturale din Rusia și scăderile abrupte ale producției de energie nucleară și hidroenergie ca urmare a condițiilor meteo extreme au provocat mari dezechilibre între cerere și ofertă pe piețele de energie. Drept urmare, prețurile la gaze și energie electrică au crescut în 2022 la niveluri fără precedent. La sfârșitul primului semestru, consumatorii casnici din Europa plăteau peste 25 euro/kWh pentru gaze și aproape 9 euro/kWh pentru energie electrică (Eurostat 2022b). Pentru a-și satisface necesitățile de energie, țările europene au sporit importurile de gaze naturale lichefiate și au crescut producția de cărbune, energie solară și eoliană și, în paralel, au impus reducerea cererii de energie din partea gospodăriilor și consumatorilor industriali. Consumul de gaze al UE a fost estimat a fi în septembrie 2022 cu aproximativ 15% sub media ultimilor cinci ani (European Commission 2022b), iar gradul de umplere al depozitelor europene de gaze ajunsese la peste 95% din capacitate în noiembrie (European Council / Council of the EU 2023d). Aceste măsuri și o iarnă mai blândă decât de obicei au contribuit la reducerea prețurilor la gaze naturale în al doilea semestru și au facilitat menținerea la peste 80% a înmagazinării gazelor în Europa.

Rata inflației este de așteptat să se modereze treptat pe continentul european, de la o medie de 9,2% în 2022 (Eurostat 2023b) la aproximativ 6,4% în 2023 (Ilzetzki și Jain 2023), deoarece efectele crizei energetice vor persista mai mult timp în regiune. În UE, prețurile

la energie au crescut cu 38,4% în al treilea trimestru al anului 2022 (față de acum un an), contribuind cu aproximativ 40% la inflația generală (UN 2023a, 73).

Tabelul nr. 2: Rata inflației (%) în UE și țările membre în cursul anului 2022 (Eurostat 2023b)

Țara	Dec. 2021	Mar. 2022	Iun. 2022	Sept. 2022	Dec. 2022	Creștere anuală
<i>Austria</i>	2,8	3,8	5,1	6,8	8,6	peste 3 ori
<i>Belgia</i>	3,2	5,3	7,2	9,1	10,3	peste 3 ori
<i>Bulgaria</i>	2,8	5,0	7,8	10,9	13,0	aproape 5 ori
<i>Republica Cehă</i>	3,3	5,3	8,4	12,0	14,8	peste 4 ori
<i>Cipru</i>	2,3	3,8	5,6	7,2	8,1	aproape 4 ori
<i>Croația</i>	2,7	4,1	6,2	8,6	10,7	aproape 4 ori
<i>Danemarca</i>	1,9	3,1	4,8	6,8	8,5	peste 4 ori
<i>Estonia</i>	4,5	7,5	11,9	16,7	19,4	peste 4 ori
<i>Finlanda</i>	2,1	3,0	4,2	5,8	7,2	peste 3 ori
<i>Franța</i>	2,1	2,9	3,9	5,0	5,9	aproape 3 ori
<i>Germania</i>	3,2	4,3	5,8	7,3	8,7	aproape 3 ori
<i>Grecia</i>	0,6	2,7	5,5	8,1	9,3	peste 15 ori
<i>Irlanda</i>	2,4	3,9	5,7	7,2	8,1	peste 3 ori
<i>Italia</i>	1,9	3,3	4,8	6,5	8,7	aproape 5 ori
<i>Letonia</i>	3,2	5,6	9,1	13,7	17,2	peste 5 ori
<i>Lituania</i>	4,6	7,9	11,8	15,9	18,9	peste 4 ori
<i>Luxemburg</i>	3,5	4,9	6,4	7,7	8,2	peste 2 ori
<i>Malta</i>	0,7	1,7	3,1	4,8	6,1	aproape 9 ori
<i>Polonia</i>	5,2	6,5	8,6	11,0	13,2	aproape 3 ori
<i>Portugalia</i>	0,9	2,0	4,1	6,2	8,1	9 ori
<i>România</i>	4,1	5,6	7,9	10,2	12,0	aproape 3 ori
<i>Slovacia</i>	2,8	4,7	7,1	9,6	12,1	peste 4 ori
<i>Slovenia</i>	2,0	3,8	5,5	7,8	9,3	aproape 5 ori
<i>Spania</i>	3,0	4,8	6,5	8,2	8,3	peste 3 ori
<i>Suedia</i>	2,7	3,4	4,7	6,5	8,1	3 ori
<i>Țările de Jos</i>	2,8	4,6	6,8	9,7	11,6	peste 4 ori
<i>Ungaria</i>	5,2	6,5	7,9	11,2	15,3	aproape 3 ori
<i>UE</i>	2,9	4,2	5,9	7,7	9,2	peste 3 ori

În cursul anului trecut, presiunile inflaționiste s-au răspândit rapid deoarece prețurile ridicate ale energiei au afectat costurile de producție

în alte sectoare ale economiei europene. Amploarea creșterii inflației prețurilor de consum a variat de la o țară la alta, de exemplu de la 5,9% în Franța la rate de 17-19% în țările baltice în decembrie 2022 (tabelul nr. 2). Ratele mai ridicate ale inflației în Europa de Est reflectă intensitatea energetică mai mare a economiilor respective, o pondere mai mare a alimentelor și energiei în coșurile de consum și o creștere mai puternică a salariilor nominale. Deprecierea bruscă în 2022 a EUR și a altor monede europene față de USD, precum și blocajele persistente pe partea de ofertă și cererea reținută a consumatorilor au stimulat și mai mult inflația (European Central Bank 2022a). Cu toate acestea, se așteaptă ca impactul să fie parțial compensat de presiunea crescută a creșterii salariilor nominale. În ciuda unei piețe a forței de muncă destul de strânsă, salariile negociate în zona euro au crescut, în trimestrul trei al anului 2022, cu doar 2,7% în zona euro și 3,4% per ansamblul EU (Eurostat 2022c, 4). Pe baza noilor acorduri și a creșterilor salariului minim, este de așteptat ca anul următor să se accelereze semnificativ ritmul de creștere a salariului nominal.

După o redresare puternică în urma pandemiei, deficitul de forță de muncă din multe economii europene s-a mărit așa cum demonstrează ratele record de scăzute ale șomajului și de crescute ale ocupării forței de muncă și numărul locurilor de muncă vacante. Rata șomajului în UE a înregistrat un minim istoric de doar 6,1% în 2022 (Eurostat 2023c), dar se așteaptă ca numărul de șomeri să urce ușor în cursul anului următor. O serie de sectoare, inclusiv construcțiile, tehnologia informațiilor și comunicațiilor, precum și industria ospitalității, suferă de o lipsă puternică a forței de muncă. În toate marile economii ale Europei, ocuparea forței de muncă a depășit nivelurile de dinainte de pandemie în 2022. La nivelul UE, 74,9% dintre persoanele cu vârsta între 20 și 64 de ani au avut un loc de muncă formal în al patrulea trimestru al anului 2022 (Eurostat 2023d). Aceasta reprezintă cea mai mare rată de ocupare înregistrată vreodată, cu 2 procente peste nivelul maxim atins înainte de pandemie. Mai mult, decalajul de ocupare, măsurat ca diferența dintre ratele de ocupare între bărbați și femei, s-a redus de la 11,2% în trimestrul patru din 2019 la 10,5% în aceeași perioadă din 2022 (Eurostat 2023e). Cu toate acestea, o cădere și mai puternică a piețelor muncii în țările membre ale comunității europene nu poate fi exclusă.

În 2022, sistemul bancar din Europa s-a confruntat cu un proces dificil de echilibrare a politicii monetare printr-o serie de măsuri de reglementare, monitorizare și control, care să contribuie totodată la „îmblânzirea” inflației fără a accentua și mai mult contracția economică. Banca Centrală Europeană (BCE) a majorat dobânda de referință cu un total de 250 de puncte de bază în a doua jumătate a anului 2022 (de la -0,5% în începutul lui iulie la 2,0% în decembrie), punând capăt unei serii de opt ani de dobânzi negative (European Central Bank 2023). După această poziție mai agresivă în domeniul politicii monetare și o gestionare mai bună a presiunilor inflaționiste pe termen mediu, probabil că BCE și alte bănci centrale se vor îndrepta spre o înăsprire monetară graduală, încetinind ritmul creșterii ratelor dobânzii-cheie, pe fondul temerilor crescânde de recesiune în 2023. Pentru a asigura protecția transmiterii fără sincope a orientării politicii monetare și a preveni o diferențiere semnificativă a costurilor de împrumut între statele membre ale Uniunii, Consiliul guvernatorilor BCE a adoptat *Instrumentul de protecție a transmisiei* în iulie 2022 (European Central Bank 2022b). Acesta poate fi activat pentru a contracara o dinamică nejustificată, dezordonată a pieței și permite achiziții bancare potențial nelimitate de obligațiuni guvernamentale cu scadențe între 1 și 10 ani de la orice stat membru care se confruntă cu o deteriorare nejustificată a condițiilor de finanțare (Bernoth, și alții 2022).

Perspectivile fiscale pentru Europa au devenit mai dificile pe fondul activității și rezultatelor economice mai slabe, creșterea costurilor îndatorării și nevoia de a atenua impactul prețurilor ridicate la energie asupra gospodăriilor și companiilor. De la începutul crizei energetice, statele membre ale UE au alocat aproximativ 600 miliarde EUR pentru măsuri de sprijin pentru a proteja consumatorii vulnerabili (Lausberg și Croon 2023). În perioada septembrie-decembrie 2022, un număr tot mai mare de țări europene au introdus taxe excepționale, de solidaritate, prin care sunt suprainpozitate profiturile neobișnuit de mari ale companiilor din sectorul energetic (petrol și gaze, nucleară) sau băncilor din domeniu. Prin urmare, politica fiscală este de așteptat să continue să fie neutră sau de sprijin moderat în majoritatea țărilor membre ale UE. După scăderea din 2022 ca urmare a sporirii puternice a producției nominale și a retragerii treptate a măsurilor de sprijin legate de pandemie, se estimează că deficitul guvernamental ca procent din PIB vor începe să se mărească din nou. Deficitul fiscal în Uniunea

Europeană a scăzut la 3,4% din PIB în 2022 de la 4,6% în 2021, dar va stagna în următorii doi ani (European Commission November 2022, 183). Raportul datoriei publice ca procent din PIB a scăzut la 85,1% în al treilea trimestru al anului 2022, dar a rămas la peste 110% în Grecia, Italia, Portugalia Spania și Franța și sub 25% în Estonia, Bulgaria și Luxemburg (Eurostat 2023f).

Pe parcursul cadrului său financiar multianual din 2021 până în 2027, blocul comunitar a început să implementeze cel mai mare pachet de stimulare fiscală de până acum. Bugetul obișnuit al UE pe șapte ani a fost completat cu planul *NextGenerationEU* – un instrument de redresare în valoare de 800 miliarde EUR (EU 2022). Planul va fi finanțat prin împrumuturi comune, cheltuielile urmând a atinge circa 2 trilioane EUR cu scopul de a: facilita modernizarea, digitalizarea și „ecologizarea” economiilor europene; sprijini activitățile de cercetare și inovare; accelera tranziția către o economie durabilă; îmbunătăți eficiența guvernării etc. Oficialii de la Bruxelles avansează, de asemenea, planuri de reformare fundamentală a cadrului de politică fiscală al Uniunii, intenționând să înlocuiască *Pactul de stabilitate și creștere* cu un cadru mai simplu, mai transparent și mai eficient, centrat pe planuri fiscale și structurale pe termen mediu (European Council / Council of the EU 2023e).

Perspectivile economice pentru Europa rămân incerte din cauza consecințelor războiului din Ucraina. Se estimează că multe țări europene vor experimenta o recesiune ușoară la începutul anului 2023, deoarece inflația ridicată reduce puterea de cumpărare a gospodăriilor și crește costurile de producție pentru companii, majorarea ratelor dobânzilor înăsprește condițiile financiare, iar deficitele fiscale considerabile și nivelurile ridicate ale datoriei afectează capacitatea guvernelor de a oferi un sprijin fiscal suplimentar economiei.

2.3. Politica zero-Covid și relansarea economică a Chinei

Pandemia de Covid-19 a determinat multe țări asiatice orientate spre export să introducă și pe parcursul anului 2022 anumite restricții asupra activităților economice și sociale în funcție de evoluția numărului de infectări cu SARS-CoV-2 și spitalizări. Acest lucru a continuat să perturbe producția și lanțurile globale de aprovizionare și așa afectate de concedierile rapide de muncitori și reducerea activității de la începutul crizei. China nu a făcut excepție, economia a urmat

suișurile și coborâșurile pandemiei și a crescut cu doar 3,2% în 2022, o rată mult mai mică decât creșterea de 8,1% din 2021 (IMF 2022) și ținta oficială de 5,5% (State Council of the PRC 2022). Încetinirea a provenit evident din cauza *lockdown*-urilor temporare recurente ale activității economico-sociale ca răspuns la apariția unor focare de SARS-CoV-2 în diferite orașe și provincii. Angajamentul autorităților chineze pentru politica zero-Covid a salvat viața a mii de oameni și a împiedicat ca sistemul de sănătate să fie copleșit, dar a afectat negativ cererea agregată și producția totală. Creșterea mai slabă a Chinei și concretizarea unor riscuri, inclusiv inflație mai mare, cerere externă mai lentă, restrângere rapidă a lichidității globale și înrăutățire a pozițiilor externe, au afectat economia întregii regiuni a Asiei de Est.

Se estimează că 6,4 până la 8,6 milioane de oameni au „plonjat” în sărăcie extremă în Asia de Est în 2022 din cauza pandemiei, a inflației în creștere și a războiului din Ucraina (Mahler, și alții 2022). În vara anului 2022, temperaturile ridicate, secetele frecvente, ploile torențiale și alte evenimente climatice au amenințat mijloacele de trai ale persoanelor vulnerabile, au distrus infrastructura, au perturbat aprovizionarea cu alimente și au redus activitatea economică. Temperaturile record și secetele din anumite regiuni ale Chinei au secăt râurile și au afectat orașele care se bazează pe centrale hidroelectrice pentru a alimenta și gospodăriile și industria.

Economia Chinei pare că se va redresa moderat în următorii doi ani, cu o rată de creștere de circa 4,5%, semnificativ mai mică față de ritmul anual de 6-7% din perioada pre-pandemică (IMF 2022). Guvernul de la Beijing a renunțat, în urma unor ample proteste interne, la politica zero-Covid la sfârșitul anului 2022 (Mao 2022), dar drumul către reluarea activității economice este destul de „accidentat” având în vedere că înmulțirea cazurilor de Covid-19 ar putea continua să perturbe mediul de afaceri și să scadă încrederea investitorilor și consumatorilor. În ciuda unei cereri externe mai slabe, consumul intern și investițiile sunt de așteptat să se consolideze pe măsură ce procesul de redeschidere a economiei va prinde avânt și guvernul va adopta măsuri fiscale proactive și o politică monetară mai flexibilă. Spre deosebire de tendința din economiile dezvoltate, autoritățile monetare chineze au redus rata dobânzii de referință în august 2022 la 3,65% (The State Council of the PCR 2022) și de atunci au menținut-o neschimbată

pentru a atenua constrângerile din economie privind accesul la finanțare.

Reluarea creșterii economice a Chinei în 2023 ar putea oferi unele semnale pozitive pentru activitățile comerciale, dar rămân incertitudini mari cu privire la modul în care relansarea va modela cererea internă și activitățile comerciale ale țării. Deși exporturile Chinei s-au redresat rapid după ce în mai 2022 au fost ridicate restricțiile legate de răspândirea variantei Omicron a coronavirusului (Davidson și Ni 2022), impunerea repetată de restricții în lunile următoare a perturbat puternic producția și livrările pe plan extern. Mai mult, pierderea de viteză a economiei chineze în 2022 a redus cererea în interiorul regiunii și, implicit, importurile ceea ce a afectat exportatorii de mărfuri din Africa și America Latină. În schimb, *Parteneriatul economic regional cuprinzător*, intrat în vigoare la 1 ianuarie 2022 (ASEAN 2022), a adâncit legăturile comerciale în Asia de Est prin deschiderea de noi rute de transport maritim și oportunități de investiții. Se estimează că, dacă implementarea rămâne pe drumul cel bun, parteneriatul va adăuga 245 miliarde USD anual la veniturile regionale și va crea circa 2,8 milioane locuri de muncă până în 2030 (Park, Petri și Plummer 2021, 10 și 14).

Pe partea de producție, industria Chinei s-a extins într-un ritm mai rapid decât agricultura și serviciile și a contribuit cu 1,9% la creșterea economică în trimestrul al treilea din 2022, față de 1,2% în prima jumătate a anului (The World Bank December 2022, 13). Contribuția sectorului agricol a rămas aproximativ neschimbată la 0,3% în perioada aprilie-septembrie. Deși contribuția serviciilor a crescut cu 70 de puncte procentuale în trimestrul al treilea (de la 1% în T2 la 1,7% în T3), ponderea serviciilor de retail, catering și imobiliare au fost destul de redusă consumatorii rămânând precauți având în vedere incertitudinea ridicată. De exemplu, stresul indus de politică pe piața imobiliară s-a accentuat pe parcursul anului trecut și a condus la o scădere a investițiilor rezidențiale și a vânzărilor. În primele 10 luni din 2022, prețul mediu al proprietăților rezidențiale a scăzut cu 3,6% față de aceeași perioadă din 2021, ceea ce ar putea afecta valoarea netă a gospodăriilor și cererea consumatorilor. Diminuarea profiturilor și condițiile mai stricte de acces la credite au afectat condițiile de lichiditate pentru dezvoltatorii imobiliari, ducând la neplata datoriilor acestora. Riscurile pentru sectorul bancar au crescut semnificativ, dar nu sunt încă sistemice. Deși au fost implementate o serie de măsuri

pentru a atenua dificultățile financiare ale dezvoltatorilor imobiliari și constrângerile privind achiziționarea de locuințe, piața imobiliară încă nu a dat semne de redresare. În plus, politicile de consolidare a finanțării sectorului imobiliar prin împrumuturi sau obligațiuni ar putea accentua riscul unei căderi severe a pieței imobiliare.

Piața muncii din China nu și-a revenit pe deplin după deteriorarea accentuată înregistrată la începutul lui 2022. Pe măsură ce restricțiile au fost parțial relaxate și, în cele din urmă, ridicate, s-au înregistrat scăderi ale numărului de șomeri mai ales în a doua parte a anului. Astfel, rata șomajului urban a crescut de la 5,1% în ianuarie la 6,1% în aprilie (The World Bank December 2022), deoarece economia s-a confruntat cu perturbări ample din cauza focarelor de Covid-19. În lunile următoare, piața muncii s-a îmbunătățit ușor pe măsură ce activitatea economică s-a redeschis, dar valurile pandemice ulterioare au condus la o nouă creștere a șomajului. De exemplu, rata șomajului din China a atins 5,5% la sfârșitul anului 2022 (National Bureau of Statistics of China 2023), încă cu mult peste media istorică.

Rata inflației a fost moderată și s-a menținut la doar 2% pe parcursul anului trecut (National Bureau of Statistics of China 2023), cu 100 puncte procentuale sub ținta de circa 3% stabilită de guvernul de la Beijing. China dispune de suficient spațiu de manevră în domeniul politicii fiscale, în special la nivel central, care ar putea fi utilizat pentru a susține o redresare mai puternică. Dirijarea acestor eforturi fiscale către cheltuielile sociale și investițiile ecologice nu numai că ar sprijini cererea pe termen scurt, ci ar contribui și la o creștere mai incluzivă și durabilă pe termen mediu. Prin urmare, investițiile publice vor trebui să prioritizeze și să vizeze mai bine educația, sănătatea, infrastructura digitală, noile tehnologii și economia verde, ceea ce poate avea profituri sociale mari și poate sprijini productivitatea. China a anunțat recent că va pune la dispoziție 6,8 trilioane yuani (aproximativ 1 trilion USD) pentru a stimula investițiile în infrastructura publică, care au crescut cu 7,4% în primele șapte luni ale anului 2022. China a emis 3,45 trilioane yuani în obligațiuni speciale pentru a finanța aceste investiții.

Perspectivile de creștere ale Chinei au ramificații importante pentru multe țări din Asia de Est datorită legăturilor comerciale și financiare strânse. Redresarea așteptată a economiei Chinei va susține creșterea în întreaga regiune, dar orice sporire a numărului de persoane infectate poate crea temporar anumite încetiniri. De exemplu, de un

sector imobiliar chinez stabilizat poate aduce beneficii țărilor care exportă materii prime pentru construcții, iar revenirea turiștilor chinezi poate oferi un impuls economiilor dependente de industria ospitalității. Cu toate acestea, se mențin unele riscuri ce ar putea duce la perturbări serioase în activitatea economică precum: apariția unor noi focare de Covid-19; riscul reînnoirii restricțiilor de mobilitate și a precauției pentru a încetini răspândirea virusului; stresul persistent în sectorul imobiliar ar putea avea, de asemenea, efecte macroeconomice și financiare mai ample. Economia Chinei rămâne, de asemenea, vulnerabilă la schimbările climatice, perspectivele incerte de creștere ale economiei mondiale, înăsprirea condițiilor financiare globale și accentuarea tensiunilor geopolitice.

Concluzii: perspective economice marcate de riscuri și incertitudini

Războiul de agresiune al Rusiei împotriva Ucrainei, creșterea vertiginoasă a prețurilor la alimente și energie, inflația ridicată și neașteptat de persistentă, înăsprirea condițiilor financiare globale și riscurile încă prezente legate de pandemia de Covid-19, în special în China, au determinat revizuirii drastice în scădere a perspectivelor de creștere pe plan mondial. În aceste condiții, SUA și UE se vor confrunta cu o încetinire bruscă a ritmului de expansiune în 2023, spre deosebire de economia Chinei, care se așteaptă să se redreseze ca urmare a relaxării restricțiilor legate de pandemie.

Fondul Monetar Internațional estimează că economia globală va scădea la 2,9% în 2023 și apoi va crește la 3,1% în 2024 (IMF 2023), având în vedere înăsprirea condițiilor monetare pentru a putea gestiona inflația, care se va menține în continuare peste nivelul pre-pandemie, și războiul din Ucraina, care continuă să afecteze activitatea economică. Balanța riscurilor rămâne înclinată spre scădere având în vedere evoluția pandemiei și restricțiilor în China, posibila escaladare a conflictului ruso-ucrainean sau înrăutățirea situației datoriiilor guvernamentale, dar o creștere mai puternică a cererii în multe economii sau o scădere mai rapidă a inflației sunt plauzibile.

În majoritatea economiilor, pe fondul crizei costului vieții, prioritatea rămâne realizarea unei dezinflații susținute. Având în vedere condițiile monetare mai stricte și creșterea mai scăzută care ar putea

afecta stabilitatea financiară și a datoriilor, este necesar să se utilizeze instrumente macroprudențiale și să se consolideze cadrele de restructurare a datoriei. Sprijinul fiscal ar trebui să fie mai bine direcționat către cei mai afectați de prețurile ridicate la alimente și energie, iar reducerile ample de taxe ar trebui eliminate. O cooperare internațională mai puternică este esențială pentru a păstra câștigurile din sistemul multilateral bazat pe reguli și pentru a atenua schimbările climatice prin limitarea emisiilor și creșterea investițiilor.

Prognozele Băncii Mondiale arată că creșterea globală este de așteptat să scadă brusc la 1,7% în 2023 (World Bank 2023) – a treia cea mai slabă rată de creștere din ultimii 30 de ani, după recesiunile globale cauzate de pandemie și de criza financiară globală. Această situație reflectă înăsprirea sincronă a politicii care vizează limitarea inflației, înrăutățirea condițiilor financiare și perturbarea continuă din cauza războiului din Ucraina. SUA, UE și China traversează o perioadă de slăbiciune economică pronunțată, iar efectele se propagă și accentuează alte riscuri cu care se confruntă economiile emergente și cele în curs de dezvoltare. Combinația dintre creșterea lentă, condițiile financiare stricte și îndatorarea puternică va diminua investițiile și va pune mari probleme companiilor. Alte șocuri negative – cum ar fi o inflație mai mare, politici mai stricte, stres financiar, slăbiciune mai profundă a economiilor majore sau tensiuni geopolitice în creștere – ar putea împinge economia globală în recesiune.

Pe termen scurt, sunt necesare eforturi urgente pentru a atenua riscurile unei recesiuni globale și ale unei crize a datoriilor în economiile de piață. Având în vedere spațiul limitat de politică, este esențial ca factorii de decizie naționali să se asigure că orice sprijin fiscal este concentrat asupra grupurilor vulnerabile, că presiunile inflaționiste sunt bine gestionate și că sistemele financiare rămân reziliente. De asemenea, sunt necesare politici care să susțină o creștere majoră a investițiilor în țările emergente și în curs de dezvoltare care să inverseze procesul de încetinire a creșterii pe termen lung ca urmare a șocurilor suprapuse ale pandemiei, conflictului ruso-ucrainean și înăsprirea rapide a politicii monetare globale.

OECD estimează că economia mondială va atinge 2,6% în 2023 (OECD March 2023, 4), o rată de creștere ce se menține sub perioada pre-pandemie, pe măsură ce continuă procesul de înăsprire a politicii monetare. Deși inflația este în scădere, indicele prețurilor de consum

rămâne ridicat susținut de creșteri puternice ale prețurilor serviciilor, profituri mai mari în unele sectoare și presiuni asupra costurilor din cauza restrângerii pieței forței de muncă. Politica monetară trebuie să rămână flexibilă până când vor exista semne clare că reducerea presiunilor inflaționiste este certă și durabilă. Sprijinul fiscal pentru atenuarea impactului prețurilor ridicate la alimente și energie trebuie să devină mai concentrat asupra celor vulnerabili. O direcționare mai bună și o reducere în timp util a sprijinului general ar contribui la asigurarea sustenabilității fiscale, la menținerea stimulentei pentru reducerea consumului de energie și la limitarea stimulării în continuare a cererii într-o perioadă de inflație ridicată.

Riscurile rămân înclinate spre scădere, având în vedere că incertitudinea cu privire la cursul războiului din Ucraina și efectele sale la nivel regional și global este o preocupare esențială. Puterea impactului modificărilor politicii monetare ar putea să accentueze unele vulnerabilități financiare din cauza efectului de levier, iar presiunile de pe piețele globale de energie ar putea reapărea, ducând la reînnoirea creșterii prețurilor și la creșterea inflației. Este necesară o cooperare internațională consolidată pentru a ajuta la depășirea insecurității alimentare și energetice, pentru a ajuta țările cu venituri mici să-și achite datoriile și pentru a obține o abordare mai coordonată a eforturilor de atenuare a emisiilor de carbon.

Perspectiva ONU asupra evoluției economiei mondiale este destul de pesimistă și caracterizată de incertitudine, atâta timp cât lumea continuă să se confrunte cu crize multiple, interconectate. Creșterea globală ar urma să atingă doar 1,9% în 2023 și 2,7% în 2024 (UN 2023a), o serie de șocuri severe, care s-au potențat reciproc, afectând activitatea economică pe parcursul anului 2022: pandemia de Covid-19, războiul din Ucraina, insecuritatea energetică și cea alimentară, „explozia” inflației, criza datoriilor din țările în curs de dezvoltare și, nu în ultimul rând, urgența creată de schimbările climatice. Pe fondul înăsprii monetare, al reducerii consumului și al investițiilor private, cheltuielile guvernamentale judicioase vor rămâne esențiale pentru direcționarea redresării economice la nivel mondial. Riscurile la adresa creșterii vor continua să depindă de cursul, amploarea și consecințele războiului ruso-ucrainean, de ritmul înăsprii politicii monetare și de apariția unor noi întreruperi pe lanțurile de aprovizionare.

Așadar, pandemia de Covid-19, războiul din Ucraina și efectele asociate pun la grea încercare sistemul economico-financiar global și cadrele multilaterale existente. Pe plan economic, trebuie consolidată reziliența pe termen lung prin investiții sporite în capitalul uman și eforturi susținute pentru atingerea obiectivelor de dezvoltare durabilă stabilite în *Agenda 2030* a ONU. În aceste vremuri tulburi, cooperarea internațională a devenit un instrument și mai important pentru gestionarea și depășirea a tot mai multor riscuri și crize regionale și globale.

Bibliografie:

ASEAN. 2022. "RCEP Agreement enters into force." *News*. Jakarta, January 1. Accessed februarie 9, 2023. <https://asean.org/rcep-agreement-enters-into-force>

Băhnăreanu, Cristian. 2023. "Implicații economice ale războiului din Ucraina." *Colocviu strategic* (Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate) (1). Accessed martie 15, 2023. https://cssas.unap.ro/ro/pdf_publicatii/cs01-23.pdf

Bank of Russia. 2023b. *Key Rate*. January 9. Accessed februarie 20, 2023. https://www.cbr.ru/eng/hd_base/KeyRate.

Bank of Russia. 2023a. "What the Trends are Talking About: Macroeconomics and Markets." *Bulletin of the Department of Research and Forecasting* (1). Accessed februarie 15, 2023. https://cbr.ru/Collection/Collection/File/43700/bulletin_23-01.pdf

Bernoth, Kerstin, Sara Dietz, Gökhan Ider, and Rosa Lastra. 2022. "The ECB's Transmission Protection Instrument: a legal & economic analysis." *Monetary Dialogue Papers*. Edited by Scientific and Quality of Life Policies Policy Department for Economic. September.

Board of Governors of the Federal Reserve System. 2023. "Monetary Policy Report." Washington, D.C.

- Bown, Chad P. 2023. "Russia's war on Ukraine: A sanctions timeline." *Realtime Economics*. The Peterson Institute for International Economics, March 23. Accessed martie 24, 2023.
<https://www.piie.com/blogs/realtime-economics/russias-war-ukraine-sanctions-timeline>
- CEIC. 2023b. *Russia Unemployment Rate*. January. Accessed februarie 10, 2023.
<https://www.ceicdata.com/en/indicator/russia/unemployment-rate>
- CEIC. 2023a. *United States Labour Force Participation Rate*. February. Accessed martie 14, 2023.
<https://www.ceicdata.com/en/indicator/united-states/labour-force-participation-rate>.
- Consiliul European / Consiliul UE. 2023. *Infografic - Explicații privind exporturile ucrainene de cereale*. martie 15. Accessed martie 2, 2023.
<https://www.consilium.europa.eu/ro/infographics/ukrainian-grain-exports-explained>
- Council of the EU. 2022. "EU adopts its latest package of sanctions against Russia over the illegal annexation of Ukraine's Donetsk, Luhansk, Zaporizhzhia and Kherson regions." *Press release*. Bruxelles, October 6. Accessed martie 12, 2023.
<https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/10/06/eu-adopts-its-latest-package-of-sanctions-against-russia-over-the-illegal-annexation-of-ukraine-s-donetsk-luhansk-zaporizhzhia-and-kherson-regions>
- Council of the EU. 2023. "EU agrees on level of price caps for Russian petroleum products." *Press release*. Bruxelles, February 4. Accessed martie 12, 2023.
<https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/02/04/eu-agrees-on-level-of-price-caps-for-russian-petroleum-products>
- crypto.com. 2023. *Bitcoin*. February 17. Accessed martie 8, 2023.
<https://crypto.com/price/bitcoin>

- Davidson, Helen, and Vincent Ni. 2022. "Shanghai's full Covid lockdown ends after two months." *The Guardian*. May 31. Accessed februarie 9, 2023.
<https://www.theguardian.com/world/2022/may/31/shanghai-starts-to-dismantle-fences-as-covid-lockdown-due-to-end>
- Directorate-General for Energy. 2023. "New reports highlight 3rd quarter impact of gas supply cuts." *News Announcement*. January 13. Accessed februarie 13, 2023.
https://energy.ec.europa.eu/news/new-reports-highlight-3rd-quarter-impact-gas-supply-cuts-2023-01-13_en
- EBRD. March 2022. *In the shadow of war - The economic fallout from the war on Ukraine*. Regional Economic Update, London: European Bank for Reconstruction and Development.
- Espitia, Alvaro, Nadia Rocha, and Michele Ruta. 2022. "How export restrictions are impacting global food prices." *World Bank Blogs*. July 6. Accessed martie 12, 2023.
<https://blogs.worldbank.org/psd/how-export-restrictions-are-impacting-global-food-prices>
- EU. 2022. *NextGenerationEU*. Accessed aprilie 25, 2022.
https://europa.eu/next-generation-eu/index_en
- European Central Bank. 2022a. "Economic Bulletin." Frankfurt am Main. Accessed februarie 13, 2023.
<https://www.ecb.europa.eu/pub/economic-bulletin/html/eb202208.en.html>
- European Central Bank. 2023. *Key ECB interest rates*. Accessed martie 20, 2023.
https://www.ecb.europa.eu/stats/policy_and_exchange_rates/key_ecb_interest_rates/html/index.en.html
- European Central Bank. 2022b. "The Transmission Protection Instrument." *Press release*. July 21. Accessed martie 21, 2023.
<https://www.ecb.europa.eu/press/pr/date/2022/html/ecb.pr220721~973e6e7273.en.html>
- European Commission. 2023a. *Action and measures on energy prices*. Accessed februarie 20, 2023.

https://energy.ec.europa.eu/topics/markets-and-consumers/action-and-measures-energy-prices_en

European Commission. 2022b. *EU action to address the energy crisis*. Accessed martie 16, 2023.

https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal/eu-action-address-energy-crisis_en

European Commission. 2022a. "EU energy in figures." *Statistical Pocketbook 2022*. Publications Office of the European Union, September.

European Commission. November 2022. *European Economic Forecast - Autumn 2022*. Institutional Paper 187, Publications Office of the European Union.

European Commission. February 2023. *European Economic Forecast - Winter 2023*. Institutional Paper 194, Directorate-General for Economic and Financial Affairs, Publications Office of the European Union. Accessed martie 20, 2023. https://economy-finance.ec.europa.eu/ecfin-publications_en

European Commission. 2023c. *Flash Consumer Confidence Indicator for the EU and Euro Area*. March 23. Accessed martie 30, 2023. https://economy-finance.ec.europa.eu/document/download/2dc0e965-ecfa-4bac-8d2c-df7a8e346d2b_en?filename=Flash_consumer_2023_03_en_0.pdf

European Commission. 2023b. "Quarterly report on European gas markets." Volume 15 Issue 3, Market Observatory for Energy. Accessed februarie 13, 2023. https://energy.ec.europa.eu/system/files/2023-01/Quarterly%20report%20on%20European%20gas%20markets%20Q3_FINAL.pdf

European Council / Council of the EU. 2023c. *EU sanctions against Russia explained*. March 15. Accessed martie 20, 2023. <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions/restrictive-measures-against-russia-over-ukraine/sanctions-against-russia-explained>

- European Council / Council of the EU. 2023b. *Infographic - How much gas have the EU countries stored?* February 2. Accessed februarie 10, 2023.
<https://www.consilium.europa.eu/en/infographics/gas-storage-capacity>
- European Council / Council of the EU. 2023d. *Infographic - How much gas have the EU countries stored?* March 30. Accessed aprilie 5, 2023.
<https://www.consilium.europa.eu/en/infographics/gas-storage-capacity>
- European Council / Council of the EU. 2023a. *Infographic - Impact of sanctions on the Russian economy.* March 17. Accessed februarie 13, 2023.
<https://www.consilium.europa.eu/en/infographics/impact-sanctions-russian-economy>
- European Council / Council of the EU. 2023e. *Towards a reform of the economic governance framework.* March 24. Accessed martie 28, 2023.
<https://www.consilium.europa.eu/en/policies/economic-governance-framework/reform>
- European Council. 2022. "European Council conclusions on Ukraine." *Press releases.* May 30. Accessed ianuarie 11, 2023.
<https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/05/31/european-council-conclusions-on-ukraine-30-may-2022>
- European Parliament / Council of the EU. 2022. "Regulation (EU) 2022/1032 of the European Parliament and of the Council of 29 June 2022 amending Regulations (EU) 2017/1938 and (EC) No 715/2009 with regard to gas storage." *Official Journal of the European Union.* Brussels, June 30. Accessed ianuarie 13, 2023.
https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.L_.2022.173.01.0017.01.ENG&toc=OJ%3AL%3A2022%3A173%3ATOC

- European Parliament. 2022. "Monitoring the energy situation in the EU." *EU energy monitor*. European Parliamentary Research Service, December.
- Eurostat. 2022c. *Annual increase in labour costs at 2.9% in euro area*. December 19. Accessed martie 16, 2023.
<https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/15712708/3-19122022-AP-EN.pdf>
- Eurostat. 2022b. *Electricity and gas prices in the first half of 2022*. October 31. Accessed martie 15, 2023.
<https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/ddn-20221031-1>
- Eurostat. 2023d. *Employment and activity by sex and age - quarterly data*. March 17. Accessed martie 20, 2023.
https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/lfsi_emp_q/default/table?lang=en
- Eurostat. 2023e. *Employment and activity by sex and age - quarterly data*. March 17. Accessed martie 20, 2023.
https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/LFSI_EMP_Q__custom_5619190/default/table?lang=en
- Eurostat. 2022a. *EU gas consumption down by 20.1%*. December 20. Accessed februarie 12, 2023.
<https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/DDN-20221220-3>
- Eurostat. 2023a. *GDP up by 0.1% in the euro area and stable in the EU*. January 31. Accessed martie 7, 2023.
<https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/15725194/2-31012023-AP-EN.pdf>
- Eurostat. 2023f. *Government debt down to 93.0% of GDP in euro area*. January 23. Accessed martie 21, 2023.
<https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/15725185/2-23012023-AP-EN.pdf>
- Eurostat. 2023b. *HICP – monthly data (12-month average rate of change)*. March 17. Accessed martie 20, 2023.

- https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/PRC_HICP_MV12R__custom_5586215/default/table?lang=en
- Eurostat. 2023c. *Unemployment by sex and age – annual data*. March 17. Accessed martie 20, 2023.
https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/UNE_RT_A/default/table?lang=en&category=labour.employ.lfsi.une
- FAO. 2022. "The importance of Ukraine and the Russian Federation for global agricultural markets and the risks associated with the war in Ukraine." *Information Note*. June 10. Accessed februarie 12, 2023. <https://www.fao.org/3/cb9013en/cb9013en.pdf>
- FMI. 2022. *IMF and Ukrainian Authorities Reach Staff Level Agreement on Program Monitoring with Board Involvement*. November 23. Accessed februarie 10, 2023.
<https://www.imf.org/en/News/Articles/2022/11/23/pr22407-imf-and-ukraine-reach-staff-level-agreement>
- GASSCO. 2023. *Europe needs Norwegian gas like never before*. Accessed februarie 11, 2023.
<https://www.gassco.no/en/media/news-archive/europe-needs-norwegian-gas-like-never-before2>
- Gerden, Eugene. 2022. *Russia Seeks Ways to Revive Reeling Auto Industry*. St. Petersburg: WardsAuto, December 23. Accessed februarie 11, 2023. <https://www.wardsauto.com/about-us>
- Government Offices of Sweden. 2023. *Sweden's road to NATO*. April 5. Accessed aprilie 7, 2023.
<https://www.government.se/government-policy/sweden-and-nato/swedens-road-to-nato>
- Guvernul României. 2022. *Declarații susținute de premierul Nicolae-Ionel Ciucă, la începutul ședinței de guvern din 8 decembrie*. București, decembrie 8. Accessed februarie 10, 2023.
<https://gov.ro/ro/guvernul/sedinte-guvern/declaratii-sustinute-de-premierul-nicolae-ionel-ciuca-la-inceputul-edintei-de-guvern-din-8-decembrie1670508084>
- Iacurci, Greg. 2023. "Long Covid has an ‘underappreciated’ role in labor shortage, study finds." *CNBC*. January 30. Accessed martie

- 15, 2023. <https://www.cnbc.com/2023/01/30/long-covid-has-underappreciated-role-in-labor-gap-study.html>
- IEA. 2022. "How Europe can cut natural gas imports from Russia significantly within a year." *Press release*. March 3. Accessed februarie 11, 2023. <https://www.iea.org/news/how-europe-can-cut-natural-gas-imports-from-russia-significantly-within-a-year>
- IEA. December 2022. *How to Avoid Gas Shortages in the European Union in 2023*. IEA Publications.
- Ilzetzki, Ethan, and Suryaansh Jain. 2023. "Prospects for euro area inflation in 2023." *VoxEU Debates*. Centre for Economic Policy Research, March 10. Accessed martie 16, 2023. <https://cepr.org/voxeu/columns/prospects-euro-area-inflation-2023>
- IMF. 2023. "Inflation Peaking amid Low Growth." *World Economic Outlook Update*. January.
- IMF. 2022. *World Economic Outlook Database*. Washington, October. Accessed martie 21, 2023. <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2022/October>
- Interfax. 2023. *Gas supply to EU from Azerbaijan up by 40% in 2022 - European commissioner*. February 3. Accessed februarie 11, 2023. <https://interfax.com/newsroom/top-stories/87641>
- Joint Coordination Centre. 2022. *Operational update*. November 17. Accessed ianuarie 10, 2023. <https://www.un.org/en/black-sea-grain-initiative/operational-update-17-november-2022>
- Kachkachishvili, Davit. 2023. "Ukraine war has caused over \$700B in damage to nation's economy: Premier." *Anadolu Agency*. Ankara, January 4. Accessed ianuarie 30, 2023. <https://www.aa.com.tr/en/russia-ukraine-war/ukraine-war-has-caused-over-700b-in-damage-to-nation-s-economy-premier/2779130>
- Kirk-Wade, Esme, and Sanjana Balakrishnan. 2022. "Defence spending pledges by NATO members since Russia invaded Ukraine." *Insight*. August 11. Accessed februarie 10, 2023.

<https://commonslibrary.parliament.uk/defence-spending-pledges-by-nato-members-since-russia-invaded-ukraine>.

Knight, Ben. 2023. "What happened to the German military's €100 billion fund?" *Deutsche Welle*. March 2. Accessed martie 15, 2023. <https://www.dw.com/en/what-happened-to-the-german-militarys-100-billion-fund/a-64846571>

Kyiv School of Economics. 2023. *The total amount of damage caused to Ukraine's infrastructure due to the war has increased to almost \$138 billion*. January 24. Accessed februarie 6, 2023. <https://kse.ua/about-the-school/news/the-total-amount-of-damage-caused-to-ukraine-s-infrastructure-due-to-the-war-has-increased-to-almost-138-billion>

Lausberg, Philipp, and Tijn Croon. 2023. "Europe must fight energy poverty more effectively." *Commentary*. European Policy Centre, January 19. Accessed martie 21, 2023. <https://www.epc.eu/en/Publications/-Europe-must-fight-energy-poverty-more-effectively~4da8dc>

Mahler, Daniel Gerszon, Nishant Yonzan, Ruth Hill, Christoph Lakner, Haoyu Wu, and Nobuo Yoshida. 2022. "Pandemic, prices, and poverty." *World Bank Blogs*. April 13. Accessed martie 12, 2023. <https://blogs.worldbank.org/opendata/pandemic-prices-and-poverty>

Mao, Frances. 2022. "China abandons key parts of zero-Covid strategy after protests." *BBC News*. December 7. Accessed februarie 8, 2023. <https://www.bbc.com/news/world-asia-china-63855508>

Ministry of Reintegration of the Temporarily Occupied Territories. 2023. "International assistance to Ukraine exceeded EUR 113 billion." *News*. January 17. Accessed februarie 10, 2023. <https://www.kmu.gov.ua/en/news/minreintehratsii-mizhnarodna-dopomoha-ukraini-perevyshchyla-113-mlrd-ievro>

National Bank of Ukraine. January 2023. "Inflation Report."

- National Bureau of Statistics of China. 2023. "National Economy Withstood Pressure and Reached a New Level in 2022." *Press release*. January 17. Accessed februarie 10, 2023. http://www.stats.gov.cn/english/PressRelease/202301/t20230117_1892094.html
- NATO. 2022. "Defence Expenditure of NATO Countries (2014-2022)." *Press Release 105*. Bruxelles, June 27. Accessed martie 10, 2023. https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/20627-def-exp-2022-en.pdf
- NATO. 2014. "Wales Summit Declaration." *Press Release 120*. September 5. Accessed martie 15, 2023. https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm
- NFP. 2023. "Poland to spend 4% of GDP on defence this year, highest current level in NATO." *Notes from Poland*. January 31. Accessed februarie 14, 2023. <https://notesfrompoland.com/2023/01/31/poland-to-spend-4-of-gdp-on-defence-this-year-highest-current-level-in-nato>
- O'Hanlon, Michael E., Constanze Stelzenmüller, and David Wessel. 2023. *Ukraine Index*. The Brookings Institution, February 24. Accessed martie 10, 2023. <https://www.brookings.edu/interactives/ukraine-index>
- OECD. March 2023. *OECD Economic Outlook: A Fragile Recovery*. Interim Report, Paris: OECD Publishing. Accessed aprilie 5, 2023. <https://www.oecd-ilibrary.org/deliver/d14d49eb-en.pdf?itemId=%2Fcontent%2Fpublication%2Fd14d49eb-en&mimeType=pdf>
- O'Kane, Michael. 2022. *EU Council agrees 6th sanctions package & restrictions on Russian oil imports*. June 1. Accessed ianuarie 11, 2023. <https://www.europeansanctions.com/2022/05/eu-council-agrees-6th-sanctions-package-restrictions-on-russian-oil-imports>
- Park, Young, Peter A. Petri, and Michael G. Plummer. 2021. "Economic Implications of the Regional Comprehensive Economic Partnership for Asia and the Pacific." *ADB Economics*

Working Paper Series. no. 639. Asian Development Bank, October.

Sarcinschi, Alexandra. 2023. "Crize suprapuse: între obiectivitatea indicatorilor statistici și dramatismul crizei umane." *Colocviu Strategic*, 5-9. Accessed martie 15, 2023.
https://cssas.unap.ro/ro/pdf_publicatii/cs01-23.pdf

State Council of the PRC. 2022. *China sets 2022 GDP growth target at around 5.5%*. Beijing, March 5. Accessed februarie 7, 2023.
https://english.www.gov.cn/premier/news/202203/05/content_WS6222c1cdc6d09c94e48a5f67.html

State Statistics Service of Ukraine. 2023. *Statistical Information*. Accessed februarie 10, 2023. <https://ukrstat.gov.ua>.

Stoltenberg, Jens. 2022. *Pre-Summit press conference*. June 27. Accessed martie 15, 2023.
https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_197080.htm?selectedLocale=en

Stoltenberg, Jens. 2023. *The Secretary General's Annual Report 2022*. NATO.

TASS. 2022. *Putin bans Russian oil supplies at 'capped' prices from February 2023*. December 27. Accessed februarie 11, 2023.
<https://tass.com/economy/1556529>

TASS. 2023b. *Russia's oil and gas budget revenues down 46% in January*. Moscow, February 6. Accessed februarie 10, 2023.
<https://tass.com/oil-gas-industry/1572379>

TASS. 2023a. *Russia's foreign trade surplus reaching \$282.3 bln in 2022 - Central Bank*. Moscow, January 17. Accessed februarie 11, 2023. <https://tass.com/economy/1563455>.

The State Council of the PCR. 2022. *China cuts benchmark lending rate LPR*. Beijing, August 22. Accessed februarie 8, 2023.
http://english.www.gov.cn/news/topnews/202208/22/content_WS6302f1d8c6d02e533532f92d.html

The White House. 2023. *Building a Clean Energy Economy: A Guidebook to the Inflation Reduction Act's Investments in Clean*

Energy and Climate Action. Washington, D.C., January. Accessed martie 10, 2023. <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2022/12/Inflation-Reduction-Act-Guidebook.pdf>

The World Bank. December 2022. *Navigating Uncertainty: China's Economy in 2023*. China Economic Update, Washington, D.C.: The World Bank Publications.

The World Bank. Spring 2022. "War in the Region: Europe and Central Asia Economic Update." Office of the Chief Economist, World Bank Group, Washington.

Tian, Nan, Diego Lopes da Silva, Xiao Liang, Lorenzo Scarazzato, Lucie Béraud-Sudreau, and Ana Carolina de Oliveira Assis. April 2023. *Trends in World Military Expenditure, 2022*. SIPRI Fact Sheet, SIPRI Publications. Accessed aprilie 24, 2023. https://www.sipri.org/sites/default/files/2023-04/2304_fs_milex_2022.pdf

U.S. Bureau of Labor Statistics. 2023a. "Consumer prices for shelter up 7.9 percent from January 2022 to January 2023." *TED: The Economics Daily*. February 16. Accessed martie 7, 2023. <https://www.bls.gov/opub/ted/2023/consumer-prices-for-shelter-up-7-9-percent-from-january-2022-to-january-2023.htm>

U.S. Bureau of Labor Statistics. 2022. "Consumer prices up 9.1 percent over the year ended June 2022." *TED: The Economics Daily*. July 18. Accessed martie 7, 2023. <https://www.bls.gov/opub/ted/2022/consumer-prices-up-9-1-percent-over-the-year-ended-june-2022-largest-increase-in-40-years.htm>

U.S. Bureau of Labor Statistics. 2023d. "Employment Situation Summary." *Economic News Release*. March 10. Accessed martie 15, 2023. <https://www.bls.gov/news.release/empsit.nr0.htm>

U.S. Bureau of Labor Statistics. 2023c. "Job Openings and Labor Turnover Summary." *Economic News Release*. March 8. Accessed martie 14, 2023. <https://www.bls.gov/news.release/jolts.nr0.htm>

- U.S. Bureau of Labor Statistics. 2023b. "The Employment Situation - February 2023." *News Release*. March 10. Accessed martie 15, 2023. <https://www.bls.gov/news.release/pdf/empsit.pdf>
- U.S. Congress. 2021. "H.R.3684 - Infrastructure Investment and Jobs Act." *117th Congress (2021-2022)*. November. Accessed martie 9, 2023. <https://www.congress.gov/bill/117th-congress/house-bill/3684/text>
- U.S. Congress. 2022. "H.R.5376 - Inflation Reduction Act of 2022." *117th Congress (2021-2022)*. August 16. Accessed martie 10, 2023. <https://www.congress.gov/bill/117th-congress/house-bill/5376/text>
- Ukrainean News. 2023. *Ukraine Reduces Grain Exports By 28.9% To 24 Million Tons Since Early MY2022/2023*. January 12. Accessed februarie 10, 2023. <https://ukranews.com/en/news/908159-ukraine-reduces-grain-exports-by-28-9-to-24-million-tons-since-early-my2022-2023>
- UN. 2023b. "Vessel Movements." *Black Sea Grain Initiative Joint Coordination Centre*. March. Accessed martie 21, 2023. <https://www.un.org/en/black-sea-grain-initiative/vessel-movements>
- UN. 2023a. *World Economic Situation and Prospects*. Department of Economic and Social Affairs, New York: United Nations publication.
- UNCTAD. 2023. *UNCTAD Commodity Price Index*. Accessed februarie 13, 2023. <https://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx?ReportId=140864>
- UNCTAD. 2022. "UNCTAD Commodity Price Index September 2022." *UNCTAD/STAT/CPB/INF/2022/9*. December 8. Accessed februarie 11, 2023. https://unctad.org/system/files/official-document/unctadstatcpbinf2022d9_en.pdf
- Werber, Cassie. 2023. "Which European country spent the most supporting people through the energy crisis?" *Quartz*. March 1.

Accessed martie 13, 2023. <https://qz.com/europe-has-spent-more-than-800-billion-shielding-citiz-1850107510>

World Bank. 2023. *Global Economic Prospects*. January.

World Integrated Trade Solution. 2023. *Top Exporters, Import Trade and Tariff by country 2020*. January. Accessed februarie 11, 2023.

<https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/WLD/Year/LTST/TradeFlow/Import/Partner/by-country>